

Ulrich Beck'in Sosyoloji ve Din Sosyolojisi Mirası Üzerine Bir Değerlendirme

A Review of Ulrich Beck's Legacy for Sociology and Sociology of Religion

Muhammed BABACAN¹

Geliş Tarihi (Received): 15.03.2024

Kabul Tarihi (Accepted): 22.05.2024

Yayın Tarihi (Published): 31.05.2024

Öz: Ulrich Beck (1944-2015), çağdaş toplumsal düşüncenin en etkili sosyologlarından biriydi. Onun risk toplumu, refleksif modernleşme, bireyselleşme ve kozmopolitanizm teorileri; çağdaş sosyolojiye yapmış olduğu katkıların başında gelir. Beck'in din sosyolojisine katkısı ise sosyoloji kadar kapsamlı değildir. Buna rağmen sosyoloji mirasının geniş teorik çerçevesi ve özellikle son dönemlerinde ele aldığı *A God of One's Own* adlı kitabı, dinin çağdaş toplumdaki rolünün anlaşılmasında önemli katkılar sağlamaktadır. Bu makalenin amacı, Beck'in bu akademik mirasını iki kısımda değerlendirmektir: (1) Sosyoloji mirası (2) Din sosyolojisi mirası. Beck'in risk toplumu, refleksif modernite, bireyselleşme, sınıf ve kozmopolitanizm gibi kavramlar bağlamında ortaya koyduğu tartışmalar; çağdaş sosyal dinamikleri ve bilimsel, teknolojik ve politik anlayışların oluşturduğu zorlukları kavramamızda etkili olmaktadır. Öte yandan, modern toplumlarda dinin önemsiz olduğunu ileri süren sekülerleşme teorilerinin aksine Beck, sekülerleşmeyi bireylerin modernlik bağlamında dini inançlarını ve uygulamalarını sorguladıkları ve değerlendirdikleri refleksif bir süreç olarak tanımlayarak farklı bir yaklaşım ortaya koymuştur. Onun modern toplumun din algısını derinlemesine sorgulayan ve dinsel kozmopolitanizm ile bireyselleşme arasındaki ilişkiyi vurgulayan tartışmaları, dinin toplumsal ve bireysel düzeyde nasıl değiştiğini anlamak için değerli bir çerçeve sunmaktadır. Ayrıca, insanlığı bir bütün olarak ele alan evrensel din anlayışının ve dini inancın kamusal alandaki varlığının karşısına kendine özgü bir Tanrı inancı geliştiren Etty Hillesum gibi bireyleri koyması oldukça dikkat çekicidir.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Risk Toplumu, Refleksif Modernite, Kozmopolitanizm, Refleksif Sekülerleşme.

&

Abstract: Ulrich Beck (1944-2015) was one of the most influential sociologists of contemporary social thought. His theories of risk society, reflexive modernization, individualization, and cosmopolitanism stand out among his contributions to contemporary sociology. While Beck's contribution to sociology is extensive, his impact on sociology of religion is not as comprehensive. Despite this, his wide theoretical framework within sociology, particularly highlighted in his later work *A God of One's Own*, significantly contributes to understanding the role of religion in contemporary society. The purpose of this article is to assess Beck's academic legacy in two parts: (1) his legacy of sociology and (2) his legacy of sociology of religion. Beck's discussions in the context of concepts such as risk society, reflexive modernity, individualization, class, and cosmopolitanism effectively aid in our comprehension of contemporary social dynamics and the challenges posed by scientific, technological, and political understandings. In contrast to secularization theories that suggest the insignificance of religion in modern societies, Beck defines secularization as a reflexive process where individuals critically question and evaluate their religious beliefs and practices within the context of modernity. His discussions, which deeply scrutinize the perception of religion in modern society and emphasize the relationship between religious cosmopolitanism and individualization, provide a valuable framework for understanding how religion has changed on both societal and individual levels. It is also noteworthy that Beck features individuals like Etty Hillesum, who developed a unique belief in God in contrast to the universal understanding of religion that considers humanity as a whole and the presence of religious belief in the public sphere.

Keywords: Sociology of Religion, Risk Society, Reflexive Modernity, Cosmopolitanism, Reflexive Secularization.

Atf/Cite as: Babacan, Muhammed. "Ulrich Beck'in Sosyoloji ve Din Sosyolojisi Mirası Üzerine Bir Değerlendirme". *Dergiabant* 12/1 (Mayıs 2024), 32-53. doi: 10.33931/dergiabant.1453561

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/pub/dergiabant/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Theology, Since 2013 – Bolu

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Muhammed Babacan, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, muhammed.babacan@asbu.edu.tr.

1. Giriş

"Bireyin kendine özgü Tanrısı, her şeye gücü yeten bir Tanrı değildir. O, kıyamet çağında güçsüz ve evsiz kalmış bir Tanrı'dır. O, eğer yok olmayacaksa, O'nu inkâr eden insanlara muhtaç olan bir Tanrı'dır. Tanrı, insanı niçin yarattı? Çünkü O, bilinmek istemiştir. Bu görüş, Kur'an'da ifade edilmiştir ancak nedeni şu da olabilir: Çünkü çaresizlik içinde olan insanlık, Tanrı'yı güçsüzlüğünden kurtarmalı ve korumalıdır."²

Beck'in (1944-2015) temel tezlerinden biri, 18. yüzyılda Aydınlanma Çağı filozofları tarafından formüle edilmiş modernite projesinin ortaya koyduğu başarıların hem moderniteyi hem de çağdaş toplumları tehdit altına aldığıydı. Çalışmalarında eleştirel bir yaklaşım benimseyen Beck, bilimsel ve teknolojik ilerlemenin modernleşmeyi ve küreselleşmeyi hızlandırarak çevresel tehditler, küresel ısınma, iklim değişikliği ve terörizm gibi kontrol edilemeyen yeni riskler ürettiğini savundu. Bu nedenle o, telafisi mümkün olmayan küresel tehditler ve tehlikeler ile başa çıkmamız için bilime, ancak yeni ve daha refleksif bir bilime, her zamankinden çok daha fazla ihtiyacımız olduğunu ileri sürdü.³

Beck'in bu küresel, insan kaynaklı ve öngörülemez tehditleri ve tehlikeleri tartıştığı ve çözüm önerileri sunduğu risk toplumu teorisi, son birkaç on yıldır çağdaş sosyolojinin önemli teorisyenlerinden biri olmuştur. Onun risk toplumu argümanı; üretilmiş belirsizliğin giderek yaygınlaşan mantığıyla karakterize edilen ve mevcut toplumsal yapıların, kurumların ve ilişkilerin daha karmaşık, olumsal ve parçalanmış bir yapıya doğru dönüştürülmesini gerektiren bir dizi sosyal, kültürel, ekonomik ve politik duruma atıfta bulunur.⁴ Dahası, risk kavramını modernite ile ilişkilendirerek modern toplumdaki riskin küresel bağlamda giderek artan önemine odaklanmıştır. Ona göre, geçmişte riskler doğadan kaynaklanırken bugün risklerin sorumluları, endüstriyel modernleşmeyi sağlayarak bilim ve teknolojinin hızlı gelişiminin istenmeyen sonuçlarıyla toplumları karşı karşıya getirmiştir.⁵ Risk toplumunu embriyo halindeki yeni (ikinci/refleksif) modernite olarak tanımlayan Beck, post-modern bir dünyadan ziyade daha modern bir dünyada yaşadığımızı ileri sürmüştür.⁶ Kolayca mücadele edilemeyen, kontrol altına alınamayan ve üstesinden gelinemeyen risklere karşı öne sürdüğü refleksif modernleşme teorisi; modern toplumu riskler üzerinde düşünmeye ve risklerin sonuçlarıyla yüzleşmeye zorladı. Dolayısıyla refleksivite kavramı ile Beck; bireylerin ve toplumların kendileri, inançları, eylemleri ve sosyal yapılarla yüzleşmeleri gerektiğini kastetmiştir. Beck, ikinci/refleksif moderniteye geçişle birlikte sınıf, aile, cinsiyet rolleri, çevre ve toplumsal statü gibi kavramların da değişeceğini belirtmiştir.⁷ Risk toplumu teorisinde sıklıkla kullandığı bireyselleşme kavramından hareketle Beck; bireylerin feodal, geleneksel ve dini toplumlardan endüstriyel topluma geçiş yaptıklarını ileri süren Max Weber, George Simmel ve Emile Durkheim'in aksine bireylerin endüstriyel toplumdaki küresel bir risk toplumuna geçiş yaptıklarını savunmuştur. Beck, diğer kavramlarda olduğu gibi, kozmopolitanizme ilişkin de son derece özgün bir tartışma ortaya koymuştur. 21. yüzyılın başında dünyanın, ulusal sınırları aşan küresel risklerin gündelik yaşamı kozmopolit hale getirdiğinin farkına vardığını ve dolayısıyla kozmopolitanizmin toplumsal bir gerçeklik haline geldiğini vurgulamıştır.

² Ulrich Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence* (Polity Press, 2010), 9. Ulrich Beck, bu alıntıda, kriz veya çaresizlik zamanlarında insanlığın anlam ve destek arayışını Tanrı kavramında bulduğunu öne sürer. Ancak, aynı zamanda, Tanrı'nın dünyada varlığını sürdürmek için insanlığa ihtiyaç duyduğunu vurgular. Bu durumda, çaresiz olan insanlık daha yüksek bir gücün rehberliğine ihtiyaç duyarken, Tanrı da güçlü kalabilmek için insanların inançlarına ve bağlılıklarına ihtiyaç duyar. Bu karşılıklı bağımlılık, insan inancı ve eylemi olmaksızın Tanrı kavramının anlamını yitirebileceğini gösterir.

³ Ulrich Beck, *World Risk Society* (Cambridge: Polity Press, 1999); Ulrich Beck - Christoph Lau, "Second Modernity As A Research Agenda: Theoretical and Empirical Explorations in The 'Meta-Change' of Modern Society", *The British Journal of Sociology* 56/4 (2005), 525-557; Ulrich Beck - Elisabeth Beck-Gernsheim, "Global Generations and the Trap of Methodological Nationalism for A Cosmopolitan Turn in The Sociology of Youth and Generation", *European Sociological Review* 25/1 (2009), 25-36; Ulrich Beck, *The Metamorphosis of the World: How Climate Change Is Transforming Our Concept of the World* (John Wiley & Sons, 2016).

⁴ Barbara Adam - Joost van Loon, "Introduction: Repositioning Risk; the Challenge for Social Theory", *The Risk Society and Beyond: Critical Issues for Social Theory*, ed. Barbara Adam vd. (London: SAGE Publications, 2005), 29.

⁵ Ulrich Beck, *Risk Society: Towards A New Modernity* (London: SAGE Publications, 1992).

⁶ Ulrich Beck, "Living in the World Risk Society", *Economy and Society* 35/3 (2006), 338.

⁷ Ulrich Beck - Elisabeth Beck-Gernsheim, *Individualization: Institutionalized individualism and Its Social and Political Consequences* (London: SAGE Publications, 2002), 2.

Öte yandan, Beck'in *Der eigene Gott: Von der Friedensfähigkeit und dem Gewaltpotential der Religionen* (2008)⁸ kitabından önce karşılaştığı en önemli eleştirilerden biri, çağdaş sosyal teori tartışmasında dine yeterince yer vermemesiydi. Beckford'un da vurguladığı gibi, Beck'e göre din; esasen "ikinci moderniteye" yabancıydı ve dolayısıyla bir anakronizm, kişisel bir teselli kaynağı veya geleneğin çözülmesine karşı basit bir gerici protesto aracı olarak görülüyordu.⁹ Marx, Weber ve Durkheim'ın klasik sosyal teorilerinde dinin toplumsal önemi ciddi bir yere sahipken Beck, kariyerinin ancak sonbaharında yayınladığı çalışması ile dini, sosyoloji bağlamında ciddi ve esaslı bir şekilde ele almaya başlamıştır. Kendisini "sosyolojik seküler"¹⁰ biri olarak tanımlayarak sekülerleşme ve din hakkındaki geleneksel yaklaşımları sorgulamış ve alternatif yorumlar getirmiştir. Sekülerleşmenin dinin yok olması veya azalması anlamına gelmediğini, aksine bireylerin modernlik bağlamında dini inançlarını ve uygulamalarını eleştirel bir şekilde sorguladıkları ve değerlendirdikleri bir refleksif süreç olduğunu savunmuştur. Beck, dinsel kozmopolitanizmi ise dinlerin evrenselliğinden ve mutlak hakikat iddiasında bulunan dindar ile ötekiler arasında var olduğunu düşündüğü problemlerden hareketle tartışmıştır. Özellikle dinin kültürel farklılıkları birleştirmedeki potansiyeli, inançlar arası diyalogu ve barışı teşvik etmedeki önemi ve küresel bir vatandaşlık ve dayanışma duygusu oluşturmadaki rolü üzerinde durmuştur. Öte yandan onun dinsel bireyselleşmeye dair görüşleri, geleneksel dini kurumların ve otoritelerin bireyler üzerindeki etkisinin azaldığını ve bireylerin dini inançlarını ve uygulamalarını kendilerinin arzu ettiği biçimde şekillendirdiklerini göstermiştir. Beck'in, özellikle bireyselleşme süreci ile bireylerin arzu ettiği ve seçtiği kendilerine özgü bir Tanrı inancının ortaya çıkışı arasındaki sürekliliğe dikkat çekmesi önemlidir. Sonuç olarak onun din sosyolojisi, dinin modern toplumdaki algısı ve dönüşümü hakkında kapsamlı bir analiz ortaya koymaktadır.

Bu makalenin amacı, Ulrich Beck'in sosyoloji ve din sosyolojisi alanlarına yapmış olduğu katkıları değerlendirmektir. Bu nedenle makale, Beck'in sosyoloji mirası ve din sosyolojisi mirası olmak üzere iki kısımda ele alınmaktadır. Birinci kısımda öncelikle onun risk toplumu teorisi; "bumerang etkisi", "gölge krallık" ve "organize sorumsuzluk" gibi temel kavramsallaştırmalar üzerinden ele alınmakta, daha sonra refleksif modernleşme teorisinin aşamaları ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir. Ardından, bireyselleşme ve sınıfın ölümü kavramları ve bu kavramların Beck'in "zombi kategoriler" olarak adlandırdığı kavram ile ilişkisi değerlendirilmektedir. Son olarak kozmopolitanizm kavramı farklı açılardan incelenmektedir. İkinci kısımda ise ilk olarak Beck'in din ve sekülerleşme hakkındaki düşünceleri, refleksif sekülerleşme bağlamında tartışılmaktadır. Daha sonra, Beck'in dinsel kozmopolitanizm ve dinsel bireyselleşmeye dair yaklaşımları, sırasıyla değerlendirilmektedir.

2. Sosyoloji Mirası

2.1. Risk Toplumu ve Refleksif Modernleşme

Risk toplumu teorisinin temelini, risk kavramı oluşturmaktadır. Beck'in sürekli olarak öne sürdüğü husus, risk kavramının giderek küresel toplumumuz için önemli hale gelmesidir.¹¹ Ona göre risk kavramı, moderniteyle ilişkilidir. Burada sanayi toplumundan risk toplumuna doğru çığır açan bir değişim söz konusudur.¹² Sanayi toplumunda zenginliğin dağıtımı, maddi malların mülkiyeti, eşitlik ve iş güvenliği konularında baskın bir kaygı vardı.¹³ Risk toplumu ise herkesi tehlikeye atan çeşitli ekolojik ve ileri teknoloji risklerinin dağıtımına dayanmaktadır.¹⁴ Ayrıca Beck, bugün ortaya çıkan riskleri geçmiş dönemlerde karşılaşılan "yoksulluk riski" ve "sağlık risklerinden" ayırarak bunları gezegendeki tüm yaşam formlarını tehlikeye sokan ekolojik ve ileri teknoloji riskleri olarak tanımlamıştır. Beck'e göre çok

⁸ İngilizce çevirisi, Polity Press tarafından 2010'da *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence* olarak yayınlandı.

⁹ James A. Beckford, "Postmodernity, High Modernity and New Modernity: Three Concepts in Search of Religion", *Postmodernity, Sociology and Religion*, ed. Kieran Flanagan - Peter C. Jupp (London: Palgrave Macmillan UK, 1999), 40.

¹⁰ Gabe Mythen, "Ulrich Beck, Cosmopolitanism and the Individualization of Religion", *Theory, Culture & Society* 30/3 (2013), 115.

¹¹ Anthony Elliott, "Beck's Sociology of Risk: A Critical Assessment", *Sociology* 36/2 (2002), 294.

¹² John Urry, "Introduction: Thinking Society Anew", *Conversations with Ulrich Beck*, ed. Ulrich Beck - Johannes Willms (Polity Press, 2014), 2.

¹³ Gabe Mythen, *Ulrich Beck: A Critical Introduction to the Risk Society* (London: Pluto Press, 2004), 24.

¹⁴ Urry, "Introduction: Thinking Society Anew", 2.

daha zor olan durum, öngörülemeyen riskleri fiziksel ve kimyasal formüller alanında konumlandırarak onlara karşı önlem almaktır. Öyle ki bu tür risklerin hesaplanamaz ve tespit edilemez olması, atomik tehlikelerin ve nükleer kazaların sigorta kapsamına alınmamasına neden olmaktadır.¹⁵

Beck, "risk toplumu" teorisini bazı dikkat çekici kavramlar üretmek için geliştirmiştir. Onun risk üreten veya bundan kâr elde edenleri ifade etmek için kullandığı "bumerang etkisi" kavramı, bunlardan biridir. Beck, risklerin hem zengin hem de fakir insanları etkileyen ve dolayısıyla sınıflı ve ulusal toplum modelini parçalayan bir "bumerang etkisi" içerdiğini ileri sürmüştür.¹⁶ Bu argüman, risklerden büyük ölçüde sorumlu olan sermaye sahibi zenginlerin ve güçlülerin de risklere karşı güvende olmadıkları anlamına gelir. Onun riske dair tartışmalarında kullandığı kavramlarından biri de "gölge krallık"tır. Buna göre modern risklerin gözle görülür yan etkileri olduğu gibi (örneğin ormanların hızla iskelete dönüşmesi, hayvanların petrole bulanması ve diğer zehirli kaza zincirleri), görünmeyen yan etkileri de vardır (örneğin radyasyon, zehirli atıklar ve nükleer enerjiler). Görünmeyen yan etkiler, görünür dünyanın arkasına gizlenmiş ve yeryüzündeki insan yaşamını tehdit eden "gölge krallık"tır. Bu modern riskleri hiçbir kısıtlama olmadan kullanmak ve aynı zamanda bu risklerle yaşamak zorunda kalmak, gelişmiş medeniyetin "riskli kaderi"dir ve herkes aynı kaderle karşı karşıyadır.¹⁷

Bir diğer kavram ise tehlikelerin, tehditlerin ve risklerin artmasına işaret eden "organize sorumsuzluk"tur. Beck, iki tür "örgütlü sorumsuzluktan" söz eder: "İlki, ulus-devletler içinde bulunur ve kararların tehdit edici etkilerinin hukuka dayalı olarak atfedilemezliğine dayanır, diğeri ise ulus-devletler arasındaki hukuki alanların parçalanmasının sonucudur." Bu anlamda, ulusal ve uluslararası hukuk sistemleri, kişisel sigorta ilkesinin hala geçerli olduğu belirli bir arka planı göstermektedir.¹⁸ Beck'in "organize sorumsuzluk" kavramını C. Wright Mills'in bireyci ve ahlaki eleştirisinden farklı olarak çağdaş sistemlerin karmaşıklığı ve sorumluluğun üretim sistemlerinden nasıl buharlaştığı ile, dolayısıyla risk ve zarar ilişkisini belirlemek için kullanır. Ayrıca, yasal mekanizmaların sorumluluğu nasıl zayıflatma eğiliminde olduğunu vurgulayarak kavramın hukukla temel bağlantısında ve sistematik sorumluluktan kaçınma ile daha yakından uyumlu hale getirilmesinde önemli bir rol oynadı.¹⁹ Böylece "[t]oplum, deneyin sonucundan kimsenin sorumlu olmadığı bir laboratuvar haline geldi."²⁰ Dolayısıyla Ormrod'un da belirttiği gibi, "organize sorumsuzluk" ifadesi, geç modernitedeki risklere ilişkin sorumluluk sorununu açıklığa kavuşturmak için kullanılmıştır.²¹

Risk toplumu teorisini sanayi toplumundan bağımsız olarak incelemenin kuşkusuz zorlukları olduğunu vurgulamak gerekir. Çünkü Beck, risk toplumunun sanayi toplumunun yaşam tarzı sonucunda ortaya çıkması gerektiğini düşünmüştür. Ancak sanayi toplumunun getirdiği ekolojik, bireysel ve sosyal risklerin risk toplumunun oluşumunu hızlandırdığına da inanmaktadır.²² Buradaki en dikkat çekici fark, sanayi toplumunun aksine risk toplumunda risk ve zararların tamamen alınan kararların bir sonucu olarak ortaya çıkmasıdır. Bu aynı zamanda kendi kararlarımıza dayanarak tüm yaşamı yok etme gücüne sahip olmamız nedeniyledir.²³ Beck'in bu noktada özellikle vurguladığı şey, risklerin önceki kararlara bağlı olmasıdır. Bu anlamda riskleri açılan ve planlanan paketler olarak nitelendirmiştir.²⁴

Öte yandan Beck'in risk toplumu tezine yönelik birçok eleştiri de bulunmaktadır. Çoğu tartışma, onun risk toplumu görüşünün gerçekçi mi yoksa inşacı mı olduğuna yoğunlaşıyor. Ormrod'un işaret ettiği gibi, Beck riski felaketlerden, tehlikelerden ve sanal gerçeklikten ayrı düşünülmesi gerektiğini

¹⁵ Beck, *Risk society*, 21.

¹⁶ Bu konuyla ilgili detaylı bilgi için "Bireyselleşme, Sınıfın Ölümü ve 'Zombi Kategoriler'" başlığına bakınız.

¹⁷ Beck, *Risk Society*, 72.

¹⁸ Ulrich Beck, *World at Risk* (Cambridge: Polity Press, 2009), 31.

¹⁹ Dean Curran, "The Organized Irresponsibility Principle and Risk Arbitrage", *Critical Criminology* 26/4 (2018), 597-8.

²⁰ Yates Joshua, "An Interview with Ulrich Beck on Fear and Risk Society", *The Hedgehog Review* Fall/01 (2016), 101.

²¹ James S Ormrod, "Beyond World Risk Society? A Critique of Ulrich Beck's World Risk Society Thesis as a Framework for Understanding Risk Associated with Human Activity in Outer Space", *Environment and Planning D: Society and Space* 31/4 (2013), 730.

²² Beck, *Risk society*, 91-2.

²³ Ulrich Beck, *Ecological Enlightenment: Essays on the Politics of the Risk Society* (New York: Prometheus Books, 1991).

²⁴ Beck, *World at Risk*.

vurgulayarak bu belirsizliği savunsa da bu argüman onun konumunu kesin bir şekilde açıklamıyor.²⁵ Risk toplumuna yönelik yapılan bir diğer eleştiri ise destekleyici ampirik kanıtların bulunmaması ve bu nedenle geçerliliğinin sorgulanabilir olmasıdır.²⁶ Örneğin Lupton, Beck'in sosyolojik teorisinin risk anlayışına ve modern çağdaş toplumlarda riskin kavramsallaştırılma ve anlaşılma biçimine katkıda bulunduğunu ancak yine de önermelerini desteklemek için ampirik araştırmalara dayandırılması gerektiğini ileri sürmektedir. Böyle bir araştırmanın hem günlük yaşamdaki riskin anlamını araştırma hem de sosyal gruplar içindeki coğrafi ve ulusal farklılıkları belirleme olanağı sağlayabileceğini savunuyor.²⁷ Elliott ise risk toplumu teorisinin bir yandan kurumsal dinamizm ve sosyal refleksler, diğer yandan kendine referans verme ve eleştirel düşünme arasındaki ilişkileri ve karşılıklı etkileşimi yeterince tanımlamadaki başarısızlığından söz ediyor. Burada iki eleştiri öne sürüyor. Birinci eleştiri, risk kavramının sıklıkla "indirgemeci" görüldüğü üzerinedir. Beck'in özellikle riskin sosyal inşasını kavramsallaştırma sürecinde, çoğunlukla çalışmasının konuya uygun bilişsel, bilgilendirici ve teknolojik yansımalarını kavramsallaştırırken, birçok yerde indirgemeci bir yaklaşım sergilediğini belirtir. İkincisi ise Beck'in toplumsal yeniden üretim ve politik dönüşüme ilişkin tartışmalarında risk kavramına çok fazla yer vermesidir. Bu durum, diğer kurumsal ve epistemolojik faktörlerin kavramsal önemini dolaylı olarak azaltmıştır.²⁸

Beck, modernleşmenin bu risklerine karşı birey ve toplumun kendini nasıl sorguladığını anlamak için refleksif modernleşme kavramını ileri sürdü. Refleksivite kavramını "kendisiyle yüzleşmek" şeklinde tanımlayan Beck, modernitenin; üstesinden gelinemeyen zorluklar, tehlikeler ve risklerin sonuçlarıyla yüzleştiği ölçüde refleksif hale geldiğini vurguladı.²⁹ Dolayısıyla o, refleksivite kavramını modernleşme sürecinin bir sonucu olarak gördüğü risk toplumu sosyolojisinin temelini yerleştirmiştir.³⁰ Bu, refleksif modernleşmeyi toplumun kendisiyle yüzleşmesinin bir yolu olarak da tanımlamaktır. Başka bir deyişle, refleksif modernleşmeye girmek; çevresel tehditler ve yoksulluk gibi diğer risklerin yanı sıra nükleer, kimyasal ve genetik teknolojilerimiz nedeniyle risk altında olmamız gibi "gerçeklerle yüzleşmek" anlamına gelir. Toplumun tercihlerini ve sonuçlarını bilinçli ve mantıksal olarak yeniden değerlendirmemesi, dünyamızın büyük ölçekli tehlikelerle karşı karşıya kalacağı şeklinde yorumlanır.³¹ Bu bağlamda, "modernleşme refleksif hale geliyor; kendi teması haline geliyor."³² Buna göre ikinci bir modernite yaşama sürecinin, toplum için açıkça ikinci bir şans ve yeni bir tercih olarak yorumlandığı görülmektedir.

Beck, moderniteyi ve teknolojik ilerlemeyi sorgulayarak uzun süredir devam eden kalıplaşmış ve çözümlenemeyen anlayışları ayrıntılı bir şekilde tartışmayı amaçladı. Refleksif modernleşmeyi, "modern toplumun modernleşmesi" olarak adlandırılan, belirli bir aşamaya ulaştığı için kendini radikalleştiği ayrı bir ikinci aşama olarak açıkladı.³³ Moderniteyi birinci/basit modernlik ve ikinci/refleksif modernlik olmak üzere iki döneme ayırarak bu şekilde "ve çağı"nın yerini "ya-ya da çağı"nın aldığını vurguladı. Birinci modernitenin ulus-devlet toplumuna, sınıflar, aileler, etnik kökenler gibi verili kolektif kimliklere dayandığını ancak ikinci modernitede "sadece kişisel ilişkilerde küçük değişikliklere değil, aynı zamanda kapitalizmden farklı bir düzene, yeni bir küresel düzene, farklı bir gündelik yaşam türüne doğru gittiğimizi ileri sürdü."³⁴

²⁵ Ormrod, "Beyond World Risk Society? A Critique of Ulrich Beck's World Risk Society Thesis as a Framework for Understanding Risk Associated with Human Activity in Outer Space", 728.

²⁶ Robert Dingwall, "'Risk Society': The Cult of Theory and the Millennium?", *Social Policy & Administration* 33/4 (1999), 474-491; Deborah Lupton, "Sociology and Risk", *Beyond the Risk Society: Critical Reflections on Risk and Human Security*, ed. Gabe Mythen - Sandra Walklate (Open University Press, 2006), 11-24.

²⁷ Lupton, "Sociology and Risk", 11.

²⁸ Elliott, "Beck's Sociology of Risk: A Critical Assessment", 312.

²⁹ Beck, "The Reinvention of Politics: Towards a Theory of Reflexive Modernization", 5-6.

³⁰ Mustafa Günerigök, *Risk Toplumu ve Din: Yeni Bir Sosyolojiye Doğru* (Maarif Mektepleri, 2018), 63.

³¹ Ulrich Beck, *World at Risk* (Cambridge: Polity Press, 2009), 37.

³² Beck, *Risk society*, 19.

³³ Ulrich Beck vd., "The Theory of Reflexive Modernization: Problematic, Hypotheses and Research Programme", *Theory, Culture & Society* 20/2 (2003), 1.

³⁴ Ulrich Beck, *The Reinvention of Politics: Rethinking Modernity in the Global Social Order* (Cambridge: Polity Press, 1997), 206.

Beck'e göre modernleşmeyi önceki modernite dönemlerinden ayıran en belirgin özellik bilinçtir. Modern sanayi toplumunda yapılan yenilikler, bilinçten yoksundur. Gerekli olan ise yeni fikirler, bakış açıları ve temellerdir. Onun refleksif modernleşmesi, bilincin risk toplumundan kaynaklanan çeşitli risklere ve yan etkilere karşı mücadele etmesini gerekli görmektedir. Beck; mevcut modernist, bilimsel, teknolojik ve politik anlayışları sorgulamış ve eleştirmiştir. Bilinci, sorgulamayı ve eleştiriye gözetken modernist bir anlayışı benimseyerek bunların gerçekleşebilme biçimini dönüştürmenin gerekli olduğunu savunmuştur.³⁵ Ancak bilimsel öngörü, rasyonellik ve kontrol ilkeleriyle yönetilmesi gereken modern sanayi toplumu; yapısal, ekolojik ve kültürel krizlere neden olan irrasyonel politikalar deneyimlemiştir. Dolayısıyla, modern sanayi toplumu risk toplumuna dönüşmüştür.³⁶

Beck, refleksif modernleşme ile "klasik endüstriyel ortamın yollarına ve kategorilerine karşı radikalleşmiş bir modernliği"³⁷ ve "post-modern bir dünyada değil, daha modern bir dünyada yaşadığımızı" kasteder.³⁸ Pek çok karamsar anlam ve olumsuz çağrışımlar içeren risk toplumu kavramının aksine, refleksif modernleşmenin ilerleme düşüncesinin yenilenmiş halidir diyebiliriz. Beck, önemli olanın eski modernitenin yeniden kullanılması değil, eskisini ortadan kaldırarak yeni bir moderniteye doğru ilerlememiz olduğuna dikkat çekiyor. Aslında dönüşlü modernleşme teorisine, bir devrimden ziyade, değişim ve reform sürecinden geçen yeni bir toplumu ifade etmektedir.

Onun refleksif modernleşme teorisi, üç aşamadan oluşuyor. İlk aşamada toplum, giderek daha modernleşecek ve sahip olduğu oluşumlar, sistemler, dinamikler ve çatışmalar hakkında daha fazla bilgi sahibi olacaktır. Toplumsal yapılar ve içerikleri konusunda bilinçlenen bireyler, söz sahibi olabilecek ve tepkisel bir güç haline gelebilecektir. İkinci aşamada bireyler, toplumsal yapılar yerine sistematik, bilimsel ve bilgiye dayalı yapıları bilinçli bir şekilde oluşturabileceklerdir. Son aşamada ise insanların edineceği bilgi, onları karar almaya zorlayacak ve onlara yeni oluşumlar için fırsatlar sağlayacaktır. Beck'e göre bireyler bu aşamada yapısalılıktan uzaklaşmakta ve davranışlarını refleksif modernleşme stratejileriyle şekillendirmektedir.³⁹ Refleksif modernleşmenin bu dinamikleri, risklere karşı daha bilinçli olma ve risklerle aktif mücadele etme süreci olarak açıklanabilir.

2.2. Bireyselleşme, Sınıfın Ölümü ve Zombi Kategoriler

Ulrich Beck'in bir diğer önemli mirası da bireyselleşme teorisidir. Bireyselleşme, Beck'in yanı sıra Zygmunt Bauman, Anthony Giddens ve Margaret Archer gibi sosyologlar tarafından farklı şekillerde tartışılmakta ve hepsi refleksif bağlamı tartışmanın özüne yerleştirmektedir. Her ne kadar dört düşünür de bireyselleşme konusunda tam olarak aynı görüşleri paylaşmasa da geleneklerin zayıflaması ve bireyleri eski kolektif yaşam biçimlerinden koparan yeni sosyal güçlerin ortaya çıkmasıyla, insanların nasıl yaşayacakları, neye değer verecekleri ve ne olacakları konusunda aktif olarak düşünmek ve seçim yapmak zorunda kaldıklarını savunurlar.⁴⁰ Bu anlamda, Beck'in risk toplumu teorisinde sıklıkla kullanıldığı bireyselleşme kavramı, geniş grup topluluklarının geleneksel kategorilerinin (sınıflar, zümreler ve sosyal tabakalaşma) arkasında yatan düşünceye karşı çıkararak çeşitli yaşam biçimlerinin ve tarzlarının farklılaşması olarak anlaşılır.⁴¹ Kuşkusuz onun bireyselleşme kavramı Max Weber, George Simmel ve Emile Durkheim'in yirminci yüzyılın başında kuramsallaştırdıkları bireyselleşmeden farklıdır; zira onlar bireylerin feodal, geleneksel ve dini toplumlardan endüstriyel topluma geçiş yaptıklarını varsaymışlardır. Buna karşın Beck, bireylerin endüstriyel toplumdan küresel bir risk toplumuna geçiş yaptıklarını öne sürmüştür.⁴²

³⁵ Beck, *World Risk Society*, 27.

³⁶ I Rossi, "Reflexive Modernization", *Ulrich Beck: Pioneer Cosmopolitan Sociology and Risk Society*, ed. Hans Günter Brauch (Springer, 2014), 59.

³⁷ Beck, *Risk Society*, 14.

³⁸ Ulrich Beck, "Living in the World Risk Society", *Economy and Society* 35/3 (2006), 338.

³⁹ Beck, *World Risk Society*.

⁴⁰ Will Atkinson, *Class, Individualization and Late Modernity: In Search of the Reflexive Worker* (London: Palgrave Macmillan, 2010), 2.

⁴¹ Beck, *Risk Society*, 88.

⁴² Beck, "The Reinvention of Politics: Towards a Theory of Reflexive Modernization", 7.

Beck'e göre küresel risk faktörleri ve sosyal yaşamdaki dönüşümler ve modern toplumun temelleri sınıf, cinsiyet rolleri, aile ilişkileri, evlilik ve çevre gibi sosyal formları yeniden şekillendirdi.⁴³ Bu dönüşüm, aynı zamanda, bizlerin nasıl yaşayacağına dair günlük kararlara katılmamız gerektiği anlamına gelir. Bu kararlar, yaşam boyu politik öneme sahip olabilir ve çevresel hasar veya kimlik inşası gibi yeni, geç modern kaygılar ışığında nasıl hareket edileceğini anlamak için riskle başa çıkma biyografilerinin geliştirilmesini gerektirebilir.⁴⁴ Beck, birinci moderniteden ikinci moderniteye geçişin tanığı olacak birey ve toplumların, sanayi toplumunun toplumsal biçimlerinden ayrılacaklarını ileri sürmüştür. Aynı şekilde sınıf, aile, cinsiyet rolleri ve sosyal statü olguları da değişecektir. Bireyselleşmenin, bireyleri geleneksel kısıtlamalardan kurtararak sosyal sınıfa bağımlılığı ortadan kaldırdığını ve yaşam tarzında değişiklikler meydana getirdiğini belirtmek önemlidir. Bununla birlikte, bireyselleşmeye eşlik eden yaşam tarzlarının kurumsallaşması ve standartlaştırılması; özgürleşmiş bireylerin nasıl eğitime, refaha, tüketime ve refah devleti düzenlemelerine ve tıbbi, psikolojik ve pedagojik bakım olanaklarına bağımlı hale geleceğini ortaya koyuyor.⁴⁵

Bu geç modern bireyselleşmeye yönelik itici gücün çoğunun, modern kurumsallaşmış bireycilik sürecinden geldiğini söyleyebiliriz.⁴⁶ Bireyselleşmeyi, kurumsallaşmış bireyciliğin sosyolojik anlamında kullanan Beck; temel sivil, sosyal ve siyasi haklar gibi modern toplumun merkezi kurumlarının gruba değil, bireye yönelik olduğunu tartışmıştır. Ona göre bireyselleşme ve refleksif moderniteye özgü olan şey, refleksif modern toplumda öznel ve nesnel analiz, bilinç ve sınıf, altyapı ve üstyapı arasındaki ayrımın önemini yitirmesidir. Birey, tarihte ilk kez toplumsal yeniden üretimin temel ögesi haline geliyor.⁴⁷ Dolayısıyla bu bakış açısına göre bireyselleşme, refleksif modern toplumun bir toplumsal örgütlenme biçimidir. Burada, birbiriyle bağlantılı ikili bir süreçten bahsedilir: İlk aşamada bireyselleşme; sınıf, sosyal statü, cinsiyet rolleri, aile vb. endüstriyel toplum yaşam tarzlarının yerinden edilmesine neden olurken ikinci aşamada ise yerinden edilmiş sosyal ilişkilerin yeniden sahiplenilmesi veya yeniden şekillendirilmesi ön plana çıkmaktadır.⁴⁸ Böylece bu tür bir bireyselleşmede, herkesin kendi yolunu seçmesi gerekir. Burada refah devletinin yasal normları, gruplardan ziyade bireyleri yardımların alıcısı haline getirir. Bu normlar, bireylerin kendi hayatlarının giderek daha fazlasını organize etmeleri gerektiği kuralını dayatır. Beck bu durumu, "kurumsal bireycilik" paradoksu olarak adlandırmıştır. Bireylerin hayatta kalabilmeleri; aktif, yaratıcı ve becerikli olmalarına, kendilerine ait fikirler geliştirmelerine, daha hızlı, çevik ve yaratıcı olmalarına bağlıdır. Beck'e göre tüm bunlardan sorumlu olan başlıca mekanizmalar, endüstriyel toplumların kurumları ve refah devleti düzenlemeleridir. Bu kurum ve düzenlemeler yoluyla bireyler; kendi biyografilerinin, kimliklerinin, sosyal bağlantılarının ve ağlarının aktörleri, tasarımcıları, hokkabazları ve sahne yöneticileri olarak varsayılıyor. Beck, bireyin hayatının tamamen kurumlara bağlı olduğunu öne sürmüştür. Çünkü bireyleri bağlayıcı geleneklerin yerine, bireylerin kendi hayatlarını düzenleyen kurumsal kurallar sahne alıyor.⁴⁹ Öte yandan Beck, sınıf tartışmasını bireyselleşmeye kıyasla çok daha kısa tutuyor ve sınıfı açıklarken net bir tanım ortaya koymamıştır. Bir çalışmasında, Karl Marx'ın sınıfların temelini emek ve sermaye arasındaki karşıtlıkta olduğu düşüncesini eleştirirken⁵⁰ diğerinde Max Weber'in sosyal sınıf tartışmasında bir araya getirdiği "piyasanın aracılık etmesi ve statü tarafından şekillendirilen ortak yaşam deneyimlerinin birliği" fikrini benimsemiştir.⁵¹ Başka bir yerde ise sınıfı gelir düzeyi bağlamında ele almış ve aynı sınıfa sahip bireylerin bireyselleşme süreçlerinde farklı yaşam biçimleri, sosyal bağlar, alt kültürler ve kimlikler arasında bir seçim yapmak zorunda olduklarını vurgulamıştır.⁵²

⁴³ Beck - Beck-Gernsheim, *Individualization*, 2.

⁴⁴ Matt Dawson, "Reviewing the Critique of Individualization: The Disembedded and Embedded Theses", *Acta Sociologica* 55/4 (2012), 306.

⁴⁵ Beck - Beck-Gernsheim, *Individualization*, 2.

⁴⁶ Dawson, "Reviewing the Critique of Individualization: The Disembedded and Embedded Theses", 306.

⁴⁷ Beck - Beck-Gernsheim, *Individualization: Institutionalized Individualism and Its Social and Political Consequences*, xxi-xxii.

⁴⁸ Beck, *The Reinvention of Politics: Rethinking Modernity in the Global Social Order*, 95.

⁴⁹ Beck - Beck-Gernsheim, *Individualization: Institutionalized Individualism and Its Social and Political Consequences*, 23-24.

⁵⁰ Beck, *The Reinvention of Politics: Rethinking Modernity in the Global Social Order*, 23.

⁵¹ Beck - Beck-Gernsheim, *Individualization*, 34.

⁵² Beck, *The Reinvention of Politics: Rethinking Modernity in the Global Social Order*, 131.

Sınıf ile ilgili dikkat çekici tartışmalardan biri de risk dağıtım mantığının servet dağılımı mantığının yerini almasıdır. Beck'e göre, sanayi toplumlarında hem zenginlik hem de risk dağılımı esasen aynı fay hayatlarını takip etti. Ancak bu durum, emek ve sermayenin (yani sınıfların) arasında çelişkilerin ve çatışmaların ortaya çıkmasına yol açtı. Ancak modernleşmenin ilerleyişiyle birlikte, bu süreç tersine döndü. Buna göre reflektif modernitede, artan üretimin bir sonucu olarak tehditlerin ve tehlikelerin benzeri görülmemiş bir ölçekte ortaya çıkması, servet dağılımı mantığını sarsmıştır.⁵³ Bu durumda, servet dağılımı mantığı sınıf ayırımından ziyade artık risk dağılımı mantığına tabidir. Böylece, sınıf ayrımları da doğal olarak ortadan kalkmıştır. Çünkü toplumlar herkesi etkileyen küresel risklerle karşı karşıyadır. Beck bu durumu şu metafor ile özetlemektedir: "Yoksulluk hiyerarşik, hava kirliliği ise demokratiktir."⁵⁴ Öyle ki hava kirliliği, herkesi eşit derecede etkiler ve dolayısıyla herkesi ilgilendiren bir konu haline gelir. Toplumun en zengin ve en güçlü sakinleri bile, özellikle "bumerang etkisi" ve mülkiyetin giderek değer kaybetmesi nedeniyle, tehlikelerin girdabına yakalanır. Böylece sınıf ayrımlarını aşan, eski sınırları ortadan kaldıran ve tüm risk mağdurlarını birleştiren yeni düşmanlıklar, yeni çıkarlar ve yeni siyasi hareketler meydana gelir. Bu risk toplumlarında sınıflı toplumlara yer yoktur.⁵⁵ Diğer bir deyişle "toplum artık aynaya bakıp sınıfları göremiyor. Ayna parçalandı ve elimizde sadece bireyselleştirilmiş parçalar kaldı. Bunları sınıf dayanışması arzusunun yapıstırıcısıyla bir araya getirmeye çalışmak umutsuz bir çabadır."⁵⁶

Dolayısıyla sınıf, bir "zombi kategorisi" haline gelmiştir. Buna göre "fikirlere her daim yaşar ancak beslendikleri zemin ölüdür. Ancak bu gerçekliğin öldüğü anlamına gelmez! Tam tersi bu, göremediğimiz canlı, yeni bir gerçekliğin var olduğu anlamına gelir. Çünkü zihinlerimiz, yanlış yerlere bakmamıza ve yeni olanı kaçırmamıza neden olan ölü fikirlerle dolu ve bulanıktır."⁵⁷ Beck'in buradaki temel eleştirisi, sınıfın ana akım sosyolojide sanki canlı ve sağlıklı bir kategoriymiş gibi hala tartışılmaya devam etmesine yöneliktir. Ona göre sosyologlar, ilk moderniteye ve onun modası geçmiş büyük grup kategorilerine (üst, orta ve alt...) umutsuzca uyum sağlamaya devam etmektedir.⁵⁸ Beck, tüm sosyal analiz kategorilerinde önemli bir rol oynayan "hane halkı" kavramından hareketle sınıfı neden bir "zombi kategorisi" olarak gördüğünü açıklamaktadır. Neredeyse tüm sosyal analiz kategorilerinde önemli bir rol oynayan "hane" tanımının günümüzde tam olarak neye tekabül ettiğine dair toplumda bir kafa karışıklığı olduğunu belirterek haneyi tanımlayamıyorsanız sınıf hakkında da kesin bir şey söyleyemezsiniz iddiasında bulunmaktadır. Bu, toplumsal gerçekliğe ilişkin tüm iddiaların kurgu olduğunu bilmemize rağmen hala geçmiş gibi davranmaya devam etmemiz anlamına gelir. Beck, modern dönemdeki hane kategorisinin artık eski modele uymadığını ve aslında artık sadece küçük bir azınlığın geçimini sağlayan kişi, eşi ve bir ya da iki çocuğundan oluştuğunu vurgulamıştır. Onu yeniden tanımlamak ise zorunlu olarak kariyer, din, etnik köken ve sınıf gibi aynı derecede tartışmalı diğer kategorileri de yeniden tanımlamayı gerektirir.⁵⁹ Aslında Beck'in tüm bu kategoriler için yeni bir model geliştirmenin, onları tanımlamanın ve gerçekliği ölçmenin imkânsız olduğunu ileri sürdüğünü söyleyebiliriz.

Bununla birlikte risk toplumlarının tam olarak sınıflı toplumlar olmadığı ve risk pozisyonlarının sınıf pozisyonları ya da çatışmaları olarak anlaşılacağı iddialarına karşı bazı kavramsal eleştiriler getirilmiştir. Örneğin Atkinson, haklı olarak Beck'in hem sınıf anlayışını hem de sınıf analizini reddetmesini eleştirir. Dahası onun zenginlikten riske değişen dağıtım mantığının ve reflektif modernitedeki bireyselleşme dinamiğinin sınıf kültürlerini ortadan kaldırdığı fikrine de karşıdır. Bu nedenle Atkinson, Beck, "Individualization and the Death of Class: A Critique" adlı makalesinde şu soruyu sormuştur: "...bireyselleşme tam olarak nedir ve sınıfın yerini gerçekten ne ölçüde almıştır?"⁶⁰ Beck, "Beyond Class and Nation" adlı makalesinde, bu soruya şu şekilde yanıt vermiştir:

⁵³ Beck, *Risk Society: Towards A New Modernity*, 19.

⁵⁴ Beck, *Risk Society*, 36.

⁵⁵ Beck, *Risk Society*, 37-47.

⁵⁶ Ulrich Beck - Johannes Willms, *Conversations with Ulrich Beck* (Polity Press, 2004), 107.

⁵⁷ Beck - Willms, *Conversations with Ulrich Beck*, 51-2.

⁵⁸ Will Atkinson, "Beck, Individualization and the Death of Class: A Critique", *The British Journal of Sociology* 58/3 (2007), 354.

⁵⁹ Beck - Willms, *Conversations with Ulrich Beck*, 20-1.

⁶⁰ Atkinson, "Beck, Individualization and the Death of Class: A Critique", 349.

“...bireyselleşme teorisinin ampirik eksikliğine kaşlar çatılarak ve dudaklar büzülerek değiniliyor, benim önerdiğim ampirik operasyonelleştirme kabul edilmiyor, daha az ele alınıyor veya eleştiriliyor.”⁶¹ Bu cevap Atkinson’ı tatmin etmemiş görünüyor çünkü ona göre Beck, kavramsal zayıflıklara değinmek yerine çelişkili argümanlar sunmaya devam etmiştir.⁶² Öte yandan Marshall, risk toplumlarının Beck’in iddia ettiği gibi sınıfsız toplumlar olmadığını tartışır. Ona göre sınıfsız bir risk toplumunun varlığı, genellikle ampirik olarak desteklenmeyen küresel risklerin varsayılan yapılandırma kapasitesine bağlıdır. Marshall’ın bu eleştirisi, tüm risklerin sınıf ayrımına tabi tutulamayacağı fikrine dayanmaktadır. Bu yaklaşıma göre sera etkisi, ozon tabakasının incilmesi, asit yağmuru gibi küresel tehlikeler, sınıf farkı olmaksızın tüm bireyleri eşit şekilde etkilemektedir. Aslında Marshall’ın sorun olarak gördüğü şey, küresel tehlikelerin sınıf ayrımlarını aşır aşmaması değil, ki ona göre aşıyor ve herkesi eşit şekilde etkiliyor, daha ziyade Beck’in risk toplumu tezinde sınıf ayrımlarını güçlendirme eğiliminde olan yerel teknolojik tehlikeler ve riskler hakkında anlamlı bir tartışmanın eksik olmasıdır. Gerçekten de Beck, riskler arasında bir ayrım yapmayarak tüm risklerin sınıf ayrımına yol açtığı şeklinde bir çıkarım sağlamamıza neden olmuştur. Diğer bir deyişle örneğin büyük şirketlerin risk taşıyan endüstrilerini düşük sosyo-ekonomik statüye sahip toplulukların yaşadığı yerlere kurmaları, bu toplulukların maddi olarak çok küçük bir pay almalarına rağmen oluşacak tehlikelere sistematik ve orantısız bir şekilde maruz kalmalarına neden olmaktadır. Dolayısıyla Marshall’ın, Beck’in sınıfa özgü bu farklılıkları teorik açıdan tartışmadığını ileri sürmesi, haklı bir eleştiridir.⁶³

2.3. Kozmopolitanizm

Beck’in kozmopolitanizm hakkındaki tartışması, onun risk toplumu teorisi ile yakından ilişkilidir. 21. yüzyılın başında dünyanın bu kozmopolit durumun farkına vardığını belirterek ulusal sınırların ötesindeki küresel risklerin bunun en belirgin göstergelerinden biri olduğunu ileri sürmüştür. Öyle ki, “küresel riskler ulusal sınırları yok ediyor ve yerli ile yabancıyı birbirine karıştırıyor. Uzak öteki, kapsayıcı öteki haline geliyor.” Dolayısıyla insanlar, yaşamın anlamını artık birbirleri ile ilişkili olan benzer insanlardan ziyade sınırların ötesindeki “ötekiler” ile olan karşılaşmalarda bulmak zorunda kalıyor ve bu karşılaşmalar insanları birbirine bağlıyor.⁶⁴ Beck’e göre bu tür bir kozmopolitanizm; düşüncemizde, eylemlerimizde ve birlikte yaşamımızda ötekiliğin tanınmasını gerektirir. Dahası, ötekilerle olan farklılıklar hiyerarşik olarak düzenlenmemeli ve bunların yerine ortak norm, değer ve standartlar konulmamalıdır. Aslında ötekilerin farklılıklarının zenginlik olarak görülmesini, ilişkilerde evrensel eşitliğin göz önünde bulundurulması gerektiğini ve dolayısıyla farklılıklara olumlu bir değer atfedilmesi gerektiğini düşünmektedir.⁶⁵ Onun “zorunlu kozmopolitleşme” olarak adlandırdığı durum, tam olarak budur. Gündelik yaşam, kozmopolit hale geliyor. Buna göre kozmopolitanizm, sosyo-politik faaliyetler ve bunlara eşlik eden risklerin ulusal sınırları aşmasıyla somut toplumsal bir gerçeklik haline gelmiştir. Bu, aynı zamanda, kozmopolitanizmin sosyal bilimler için yeniden ele alınmasını gerektiren küresel bir modernite dönüşümünü⁶⁶ ve Avrupa’nın siyasi olarak yeniden icat edilmesini ve yeniden yapılandırılmasını da⁶⁷ mümkün kılacaktır.

Kozmopolitanizm, refleksif modernitenin karakteristik özelliklerini analiz etmek için bir çerçeve sağlamıyor, aynı zamanda metodolojik milliyetçiliğin sınırlamalarına da vurgu yapıyor.⁶⁸ Beck’e göre metodolojik milliyetçilik; sosyal bilimlerin dünya risk toplumunun dinamiklerini, kararsızlıklarını, fırsatlarını ve ironilerini anlamasını ve analiz etmesini engelliyor.

⁶¹ Ulrich Beck, “Beyond Class and Nation: Reframing Social Inequalities in A Globalizing World”, *The British Journal of Sociology* 58/4 (2007), 681.

⁶² Will Atkinson, “Beyond False Oppositions: A Reply to Beck”, *The British Journal of Sociology* 58/4 (2007), 707.

⁶³ Brent K. Marshall, “Globalisation, Environmental Degradation and Ulrich Beck’s Risk Society”, *Environmental Values* 8 (1999), 268-9.

⁶⁴ Ulrich Beck, “The Cosmopolitan Condition: Why Methodological Nationalism Fails”, *Theory, Culture & Society* 24/7-8 (2007), 286-7.

⁶⁵ Ulrich Beck - Edgar Grande, “Cosmopolitanism: Europe’s Way Out of Crisis”, *European Journal of Social Theory* 10/1 (2007), 71.

⁶⁶ Beck, “The Cosmopolitan Condition: Why Methodological Nationalism Fails”, 287.

⁶⁷ Beck - Grande, “Cosmopolitanism: Europe’s Way Out of Crisis”, 72.

⁶⁸ Dan Woodman vd., “Prophet of A New Modernity: Ulrich Beck’s Legacy for Sociology”, *Journal of Sociology* 51/4 (2015), 1123.

"Küresel risklerle tek başına mücadele etmeye çalışan ulusalcı ve metodolojik bir milliyetçi, karanlık bir gecede bir sokak lambasının ışık konisinde kayıp cüzdanını bulmaya çalışan sarhoş bir adama benzer. Cüzdanınızı gerçekten burada mı kaybettiniz sorusuna şu yanıtı verir: Hayır, ama sokak lambasının ışığından yararlanarak onu arayabilirim."⁶⁹

Toplumunu ulus-devlet toplumlarıyla eşitlediği için metodolojik milliyetçiliği eleştiren Beck, bu ulus-devlet bakış açısının sosyolojik tahayyülü yönlendirdiğini ve sosyal bilimin hem geçmişteki hem de günümüzdeki modernleşme ve küreselleşme dinamiklerinin merkezine inmesine mâni olduğunu ifade etmiştir. Beck, kozmopolitleşme tezinin ise bu metodolojik milliyetçiliğin üstesinden gelen ve refleksif modernitenin yeni toplumsal çatışmalarını, dinamiklerini ve yapılarını analiz edebilecek bir referans çerçevesi oluşturmaya yardımcı olan metodolojik bir kavram olduğunu belirtmiştir.⁷⁰

Dolayısıyla, kozmopolitanizmin ilk ilkesi tamamlanmış ve kozmopolit sosyolojiye doğru bir paradigma değişimi gerçekleşmiştir. Bu yeni boyut, ulus-devlet sosyolojisinin iç ve dış, biz ve diğerleri, ulusal ve uluslararası, toplum ve doğa gibi ontolojik öncüllerini ve düalizmlerini sorgulayan bir sosyolojiyi içerir.⁷¹ İkinci ilkede Beck, kozmopolit farklılıkların ve bunun sonucunda ortaya çıkan kozmopolit çatışma karakterinin tanınması ilkesi ve kültür ve kimlik farklılıklarına ilişkin merak odaklanmıştır. Ona göre kozmopolitanizmin dünyası, camdan bir dünyadır. Bu nedenle farklılıklar, zıtlıklar ve sınırlar başkalarının ilkesinde, aynılığın bilinci doğrultusunda, sabitlenmeli ve tanımlanmalıdır. Burada kastedilen, bizi diğerlerinden ayıran sınırların artık ontolojik farklılıklar tarafından engellenip karartılmadığı aksine şeffaflaştığı durumdur. Kozmopolit empati ve perspektif alma⁷² ve durumların sanal olarak birbirinin yerine geçebilirliği (hem fırsat hem de tehdit olarak) ile ilgili üçüncü ilkede Beck, geri dönüşü olmayan aynılığın hem empati hem de saldırganlık için kontrol altına alınması zor bir alan açtığını tartışmıştır. Ona göre bu hem acımanın hem de nefret-merhamet birleşiminin bir sonudur çünkü öteki, kişinin duygularında deneyimlerinde mevcut hale gelir. Böylece kendini gözlemlemek ve ötekilerini gözlemlemek, artık birbirini dışlayan faaliyetler değildir.⁷³

Beck, dördüncü ilkede ise sınırları olmayan bir dünya toplumunda yaşamanın imkânsızlığı ve bunun sonucunda ortaya çıkan eski sınırları yeniden çizme ve eski duvarları yeniden inşa etme zorunluluğu üzerinde durmuştur. Buna göre eski sınır çizgilerinin yeniden tesis edilmesine yönelik özlem, kozmopolit bakış açısının politik açıdan kararsız ve refleksif bir bakış açısını yansıttığını kanıtıyor. Bu nedenle, görünüşte sabit olan farklılaşmalar ve dikotomiler kısır hale geldiğinde, yani artık yönlendirme sağlayamadığı ve çözülüp birbirine karıştığı zaman ve devlet ve millete dair tarihsel fetişler artık düzen ve kontrol sağlayamadığında, insanların eski kesinliklerin yıkıntıları arasında çıkarlarını ve karşılıklı ilişkilerini yeniden tanımlamanın yolunu bulmaları gerekir. Beck, beşinci ilkede yerel, ulusal, etnik, dini ve kozmopolit kültürlerin ve geleneklerin birbirine nüfuz ettiği, birbirine bağlandığı ve birbirine karıştığı melanj (*mélange*)⁷⁴ ilkesini tartışıyor. Buna göre, taşralılık olmadan kozmopolitanizm boştur, aynı şekilde, kozmopolitanizm olmadan taşralılık kördür.⁷⁵ Bu söylem, bir ikilemi ortaya koyuyor: Kozmopolit perspektif, bir taraftan taşralı ön yargılarla çelişerek onların yerini alırken aynı zamanda milliyetçi dünya görüşünü de içeriyor ve genişletiyor. Kemple'nin de vurguladığı gibi, böylece kozmopolitanizm, milliyetçi dar görüşlülüğü kuşatarak ve onun körlüğünü ortaya çıkararak yeniden yorumluyor.⁷⁶

Beck, daha kozmopolit bir dünyanın gerçekleşebileceği umudunu taşıyordu. Ancak onun iddiası, bu umudun doğrudan dünyaya yansıtılması değildi. Ona göre küreselleşme, yeni politikalara neden olabilecek yeni bir zorunlu kozmopolitleşme dalgasıdır.⁷⁷ Dolayısıyla o, küreselcilik ile kozmopolitleşme

⁶⁹ Ulrich Beck, "Risk Society's 'Cosmopolitan Moment'", 2008, 8.

⁷⁰ Ulrich Beck, "The Cosmopolitan Society and Its Enemies", *Theory, Culture & Society* 19/1-2 (2002), 18.

⁷¹ Beck, "Living in the World Risk Society", 7.

⁷² Perspektif alma (perspective-taking), alternatif bakış açıları keşfederek farklı deneyimleri ve bakış açılarını anlama eylemidir. Bu beceri, aynı zamanda, başkalarıyla empati ve iletişim kurmaya imkân sağlamaktadır.

⁷³ Beck, "Living in the World Risk Society", 7.

⁷⁴ Fransızca kökenli bir kelime olan melanj, genellikle birbirinden farklı unsurların karışımı anlamına gelir.

⁷⁵ Beck, "Living in the World Risk Society", 7-8.

⁷⁶ Thomas Kemple, "Mannheim's Pendulum: Refiguring Legal Cosmopolitanism", *UC Irvine L. Rev.* 4 (2014), 274.

⁷⁷ Dan Woodman vd., "Prophet of A New Modernity: Ulrich Beck's Legacy for Sociology", *Journal of Sociology* 51/4 (2015), 1123.

arasında önemli bir fark olduğuna dikkat çekti. Çünkü “kozmpolitleşme çokluğun tanınması anlamına gelirken, küreselcilik bunun olumsuzlanması anlamına gelir.”⁷⁸ Küreselleşme; küresel ve yerelin artık kutuplar halinde var olmadığı, birleşik ve birbirini kapsayan ilkeler olduğu ve doğrusal olmayan diyalektik bir süreç olduğu şeklinde nitelendirilmektedir.⁷⁹ Beck’e göre 21. yüzyıl, yeni bir sosyolojik paradigmaya ihtiyaç duymaktadır. Bu paradigma değişimi ile birlikte; Avrupalılaşıma, yeni küresel meta-iktidar oyunu, toplumsal eşitsizliklerin ulus-devlet meşruiyeti, küresel nesil ve onun ulusötesi kısımları anlaşılacaktır. Bu anlamda günümüzün çok etnikli, çok dinli çatışmaları ancak modernitenin küresel dönüşümü ve yeni kozmpolit koşullar hakkında yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkan kozmpolit bir sosyoloji paradigması ile çözülebilir.⁸⁰

3. Din Sosyolojisi Mirası

3.1. Refleksif Sekülerleşme ve Din

Dinin son yıllardaki değişimine toplumsal çerçeveden yaklaşan Beck, sekülerizm tartışmasını Jürgen Habermas, José Casanova, Peter Berger ve Thomas Luckmann gibi post-sekülerizmin önde gelen yazarlarının çalışmaları üzerinden yapmıştır. Modern toplumlarda dinin önemsiz olduğunu ileri süren sekülerleşme teorilerinin aksine dinin çağdaş yaşamdaki ana siyasi konulardan biri olduğunu ve sekülerleşmenin esasen dinin yeniden canlandırılmasının yolunu açtığını savunmuştur. Beck’in *A God of One’s Own*⁸¹ adlı kitabındaki din yaklaşımı, son yarım asırdır Batı dünyasında var olan dini canlanmanın anlamını refleksif modernite teorisinin analitik çerçevesi ve siyasi zorunluluklarıyla uyumlu hale getirme girişimidir. Beck, bu yaklaşımı ortaya koyarken, din sosyolojisindeki sekülerleşme tezini karakterize eden ve buradan çıkan temel argümanları şekillendiren kaynaklardan yararlanmıştır.⁸²

Karl Marx, Max Weber ve Emile Durkheim gibi klasik sosyologların ortaya koyduğu modernleşme teorilerinin temel unsurunu, sekülerleşme teorisi oluşturur. Weber’e göre dinin gerilemesi “dünyanın büyüünün bozulması”nın bir sonucudur ve modernitenin genel gelişiminin temel bir özelliğidir. Weber ve diğer sosyologlar, farklı bakış açılarına sahip olsalar da dinin gerileyeceğini ileri sürerken Beck sekülerleşme tezine karşı çıkmıştır. Diğer bir deyişle o, seküler çoktanrıcılık ve dini inançların birleştirilmesi yoluyla ‘dini yeniden büyülenme’ üzerine yoğunlaşmıştır. Bu, modern gerçekliğin dağınık ve parçalanmış bir versiyonunu ortaya koymak olarak anlaşılabilir. Buna göre tek tanrılı dinler geriliyor, yeni çağ hareketleri yükseliyor ve insanlar farklı inançların dini unsurlarını bir araya getirerek kendilerine özgü bir din oluşturuyor.⁸³ Beck’e göre Batı’yı şaşkırtan şey, “benden başka Tanrının olmayacak” diyen bir Tanrı’ya olan inancın yerini, tek tanrılı dinlerin ayrıcalıklı olduğu iddialarına karşı çıkan, sübjektif olarak arzu edilen ve gerçekleşen bir güçler ayrılığına bırakmasıdır. Bu dini eklektizm, aslında, *A God of One’s Own* ile kastedilen Tanrı inancına karşılık gelir. Beck, Japonya’da insanların tek bir Tanrı’nın yolundan gitmek yerine yılın belirli zamanlarında Şinto türbesini ziyaret etmelerini, Hıristiyan ayinlerine uygun olarak evlenmelerini ve Budist bir keşiş tarafından defnedilmelerini bu dini eklektizmin güzel bir örneği olarak değerlendirir. Japonya örneği, onun Batı’nın tek tanrılı dünya görüşünü reddettiğini gösterir. Ancak burada dikkat çekici olan durum, onun argümanının, her ne kadar Beck din sosyolojisindeki geleneksel akımlara karşı bir yaklaşım ortaya koysa da sekülerleşme teorisyenlerinin eleştirilerinden de beslenmesidir. Bu teorisyenlerden biri de Peter Berger’dir. Beck, tek tanrıcılık ile ilgili tartışmasını desteklemek için Berger’in Japon filozof Nakamura’dan yapmış olduğu alıntısına yer

⁷⁸ Beck - Willms, *Conversations with Ulrich Beck*, 183.

⁷⁹ Beck, “The Cosmopolitan Society and Its Enemies”, 17.

⁸⁰ Beck, “The Cosmopolitan Condition: Why Methodological Nationalism Fails”, 286.

⁸¹ Ulrich Beck, *A God of One’s Own* adlı kitabının başlığını, Nazi Almanya’sı sırasında (1941-1943) Hollanda’daki Yahudilere yapılan zulümleri günlüğüne kaydeden Yahudi yazar Esther (Ety) Hillesum’un (1914-1943) günlüklerinden esinlenerek oluşturmuştur. Bu ifade ile Beck; bir bireyin arzu ettiği ve seçtiği, kendine özgü Tanrısını kasteder. Bu Tanrı, kişinin kendi yaşamını ya da yaşam alanını yansıtır. Bu anlayışa göre bireylerin, ailelerinden miras aldıkları dinlerine bağlanmak yerine farklı dini ilkeleri bir araya getirerek kendilerine özgü alternatif bir din anlayışı oluşturduğunu söyleyebiliriz. Beck’in Hillesum’a dair düşünceleri için “3.3. Dinsel Bireyselleşme” başlığına bakınız.

⁸² Simon Speck, “Ulrich Beck’s ‘Reflecting Faith’: Individualization, Religion and the Desecularization of Reflexive Modernity”, *Sociology* 47/1 (2012), 161.

⁸³ Mythen, “Ulrich Beck, Cosmopolitanism and the Individualization of Religion”, 117.

vermiştir: "Batı iki temel hatanın sorumlusudur. Biri tek tanrıcılıktır – yalnızca tek bir Tanrı vardır – diğeri ise Aristoteles'in çelişki ilkesidir – bir şey ya A'dır ya da A değildir. Asya'da her akıllı insan size pek çok tanrının olduğunu ve şeylerin hem A olabileceğini hem de A olmayacağını çok iyi bildiğini söyleyecektir."⁸⁴

Beck, sekülerleşme ile ilişkili dört husus üzerinde durmuştur. İlk olarak, sekülerleşmenin Avrupa'ya özgü olup olmadığını sorgulamıştır. Kiliseye gitme sıklığı ile sekülerleşme arasında doğru bir ilişki olduğunu varsayarak, Avrupa ülkelerinin çoğunda kiliseye gitme oranının yüzde yirminin altına düştüğünü ancak Avrupa dışındaki ülkelerde kiliselerin yeniden canlandığını belirtmiştir. Hatta Hıristiyanlığın, tüm tarih dikkate alındığında, en güçlü şekilde yayıldığı döneme tanıklık ettiğimizi ileri sürmüştür. Dolayısıyla Hıristiyanlık, sekülerleşme teorisyenlerinin iddia ettiği gibi hiçbir şekilde son demlerinde değildir. Bu, Hıristiyanlığın Avrupalılıktan arındırılma sürecinde olduğu ve Avrupa dışında geliştiği anlamına gelir. Beck, burada, epistemolojik bir anlayışa işaret etmektedir: "Ulusal bakış açısından kozmopolit bakış açısına geçişi başaramayan kişi gerçek durumu kavrayamaz. Dini alan ve içindeki aktörler ve eylem olanakları ulusal alandakilerle aynı değildir." Bu bakımdan, onun vurguladığı kozmopolit bakış açısı, dünya dini olmaya aday herhangi bir dinin etnik, ulusal veya bölgesel sınırların ötesine geçerek herkese hitap etmesi demektir.⁸⁵ Hıristiyanlığın Avrupa'da zayıflaması sorununa odaklanan klasik sekülerleşme teorisi, Batı'nın kendisini merkeze koyması nedeniyle yanıldı. Bunun nedenlerinden biri, dinin tarihsel ve hermenötik açılardan ele alınması yerine pozitivist ilerlemeci bir yaklaşımla değerlendirilmesiydi. Öyle ki din, bir yerde yavaş yavaş yok olurken başka yerlerde yeniden yeşermeye başlayabilir.⁸⁶

İkinci konu ise sekülerleşmenin paradoksudur. Beck, sekülerleşme ilgili alanyazının dinin ve dini kuruluşların önemini yitirmesine odaklandığını, sekülerleşmenin din açısından bir avantaj olarak görülmesi gerekip gerekmediğine dair bir soru sormadığını ileri sürmüştür. Ona göre din, sekülerleşmeyle hem güçsüzleştirilir hem de güçlendirilir. Bu yaklaşımla dinin, kendisini batıl inançlardan ve kendi dünyevi gücünü meşrulaştırmanın ağır yükünden kurtardığı ve modernleşme sürecinin iki önemli aktörü olan yabancılaşmaya ve gerilemeye iten bilimden ve siyasetten ayrılarak özgürleştiği vurgulanır. Bir taraftan, rasyonel bilginin sorumluluğu bilime devredilirken diğer taraftan ulus ve devlet biçimindeki siyasal topluluğun egemenliğinin dünyevi aşkınlığını kutsallaştırmak siyasete bırakılmıştır. Aslında Beck, sekülerleşme sürecinin Tanrı'nın bir armağanı olarak yorumlanabileceğine inanırdı. Böylece özgürleşen din (kurumsal), kendisini insanlığın aşkınlık ihtiyacını ve aşkınlık bilincini geliştirmeye ve gerçek spiritüalizm misyonuna adayabilecektir.⁸⁷ Burada Beck'in "a god of one's own" tanımına Hıristiyan Tanrısının aşkınlığını dahil ettiğini ancak bunu her bir benliğin kendi öznel inanç biçimini oluşturma olasılığı ile ilişkilendirdiğini belirtmek önemlidir. Böyle bir olasılık, "a god of one's own" kavramsallaştırmasının, analitik düzeyde, din ile spiritüalizm formlarının tam ortasında yer alabileceğini de göstermektedir.⁸⁸

Sekülerleşme tartışmasında üzerinde durulan üçüncü husus, ulusların ve dinlerin sınırlarını aşan ve dini inanç ve uygulamalarını hem doğunun hem de batının dini ve spiritüel geleneklerinden ödünç alan "Yeni Dini Hareketler" hakkındadır. Beck, dinin devlet ve bilim eliyle zorla sekülerleştirilmesinin, 21. yüzyılda dindarlığın ve spiritüalizmin yeniden canlandırılmasının yolunu açtığını vurgulamıştır. Bunun dindarlık ve spiritüalizm konularında uzman olduğunu iddia eden kiliseler açısından oluşturduğu risk, insanların sübjektif olarak arzu ettiği ve seçtiği Tanrı anlayışının kiliseleri boşaltması ve dünyevi kurumlara dönüştürmesidir.⁸⁹ Beck'in, burada, Thomas Luckmann'ın sekülerleşme tezine karşı

⁸⁴ "An interview with Peter Berger", *The Hedgehog Review* 8/1-2 (2006), 154.

⁸⁵ Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, 22-4.

⁸⁶ Günerigök, *Risk Toplumu ve Din: Yeni Bir Sosyolojiye Doğru*, 198.

⁸⁷ Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, 24-6.

⁸⁸ Antonio Camorrino, "Gods of Second Modernity": Religion and Spirituality from Ulrich Beck's Sociological Perspective", *Italian Sociological Review* 12/85 (2022), 942.

⁸⁹ Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, 26-7.

geliştirmiş olduğu tartışmalardan yararlandığını görüyoruz.⁹⁰ Bununla birlikte onun, Luckmann'ın sekülerleşme tezi ile ortaya koyduğu perspektifi çok iyi anlayamadığını da peşinen belirtmemiz gerekir. Çünkü Beck, Luckmann'ın "görünmeyen din" teorisini "görünmeyen veya örtülü dinler" olarak adlandırılan yeni dini hareketlerin yalnızca ortaya çıkışı bağlamında değerlendirerek yanlış anlamıştır. Öyle ki Luckmann'a atfedilen "görünmeyen veya örtülü dinler" ifadesi, Luckmann'ın hiçbir çalışmasında geçmez.⁹¹ Luckmann, modern toplumda tamamen kurumsallaşmış olan dindarlık anlayışından kopuş olduğunu ve bireyselleşmiş, "görünmeyen" dinlerin görünür hale geldiğini belirtir. Ona göre, sekülerleşme teorisyenlerinin dindarlığı kilise ile sınırlandırarak kiliseye gitme oranının azalmasını sekülerleşme ile ilişkilendirmelerini etnosentrik dar görüşlülüktür.⁹² Beck, aynı şekilde, 'Yeni Dini Hareketler'deki "yeni" sıfatının Avrupa merkezli bir yaklaşıma işaret ettiğini ileri sürmüştür.

"Çünkü Batılı olmayan gözler ve özellikle de Asya'nın panteist dini geleneklerinin gözleri için bu postmodern dindarlık tanıdık bir hikâye olarak ortaya çıkıyor. Bireyci mistisizm, tüm büyük dini geleneklerde bir seçenek olarak iyi bilinir, ancak orada bir 'sapma' ya da başka bir şey olarak kabul edilirdi ve (Hindu, Budist veya Taocu geleneklerdeki) dini inancın elitlerinin ve virtüöz temsilcilerinin koruması altındaydı.⁹³ Beck'e göre, yeni olan ve dini inançların bireyselleşme ve kozmopolitleşme süreçlerini bir araya getirerek görünmez din kavramında birleştiren şey, Avrupa merkezli tek bir dinden ziyade tüm dünya dinlerinin ve kültürel ve spiritüel sembolik dünyaların eş zamanlı varlığı ve mevcudiyetidir."⁹⁴

Son olarak Beck, inancın yeniden canlanmasının altında yatan otorite ilkesinin egemen benlik olduğunu vurgulamıştır. Buna göre sekülerleşme, dinin ve inancın yok olması değil, giderek bireyselleşmeye dayalı bir dindarlığın gelişmesi ve kitlesel olarak yayılması anlamına gelmektedir. Yerleşik dini kurumların varoluşsal sorunlar üzerindeki otoritesinin zayıflaması, dinin bireysel bir deneyim haline gelmesini teşvik etmiştir. Dolayısıyla Beck'e göre, artan modernleşme ile birlikte dinler ya da dini konuların ve deneyimlerin bireyler için önemi ortadan kalkmaz. Aksine bir taraftan bireyler, organize dinî topluluklar ile bağlarını zayıflatırken diğer taraftan bireysel dindarlığın arttığı ve dinin kamusal alanda daha fazla görünürlüğe kavuştuğu bir süreç yaşanır. Başka bir deyişle bireyselleşme teorisi, kendisini sekülerleşme teorisinden ayırmak için kurumsal din ile bireyselleştirilmiş inanç arasında ayırım yapar. Bu süreç, esasen, daha büyük bir eğilim olan refleksif modernleşmenin parçasıdır. Refleksif modernleşmede dini etkiler iç içe geçer ve temel ön koşulları kendi öncüllerini değiştiren bir modernleşmenin yapay olarak oluşturulmuş belirsizliğini içeren bir topluma olan inancı yeniden canlandırır. Diğer bir deyişle örneğin bazı Yahudiler, özellikle eski ve yeni Yahudi uygulamalarından ve dini metinlerden seçimler yaparak ve kendi özgünlük fikirlerini tatmin edecek kombinasyonlar arayarak kendilerine özgü bir Yahudilik inancı geliştirebilir. Beck'in sekülerleşmeye ilişkin bu tartışması, bu Yahudilerin geleneksel kurumsal dine bilerek veya bilmeyerek ihanet ettikleri ve kendi bireyselliklerini Yahudilikleriyle ilişkilendirdikleri anlamına gelir.⁹⁵

Sonuç olarak Beck, sekülerleşme ve dinin karşılıklı olarak birbirlerini dışlamayan veya ötekileştirmeyen, ancak tam aksine birbirlerini tamamlayan unsurlar olarak kabul edilmesi gerektiğini varsayarak sekülerleşme olgusunu incelemiştir.⁹⁶ Cevap aradığı sorulardan biri, sekülerleşme teorisinin dinin modernleşme sürecindeki yerini tamamen yanlış yorumladığı sonucuna varıp varamayacağımız üzerinedir. Birçok yazarın din yerine sekülerleşmeyi sorun olarak gördüğünü söyleyen Beck, din sosyologlarının dinin ölümü ile onun antitezi olan sekülerleşmenin ölümü arasında giderek daha etkili hale gelen üçüncü bir alternatif ortaya koyduklarını vurgulamıştır. Bu, tarihsel bağlamına bağlı olarak birden fazla gelişimsel yola, aşamaya ve formlara odaklanan, doğrusal olmayan bir modernleşme ve sekülerleşme teorisi sorunudur. Beck'in burada kastettiği, çoklu moderniteler gibi çoklu

⁹⁰ Buna rağmen Beck, sekülerleşme teorisinin önde gelen akademisyenleri olarak gördüğü 19 kişi arasında Luckmann'a yer vermemiştir. Bunun için bkz., Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, 20.

⁹¹ Roberto Cipriani, "Uncertain Faith: A Multi-method Approach", *Social Compass* 70/4 (2024), 623.

⁹² Luckmann Thomas, *The Invisible Religion. The Transformation of Symbols in Industrial Society* (New York: MacMillan Press, 1967), 42.

⁹³ Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, 27.

⁹⁴ Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, 28.

⁹⁵ Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, 29-39.

⁹⁶ Günerigök, *Risk Toplumu ve Din: Yeni Bir Sosyolojiye Doğru*, 186.

sekülerleşmelerin de var olduğudur. Diğer bir deyişle o, sekülerleşme teorisinin tamamen yanlış olmadığını ve aynı zamanda bu teorinin ülkelerin ve bölgelerin bağlamlarının farklılığı nedeniyle tek bir biçimden ibaret olmadığını savundu.⁹⁷

3.2. Dinsel Kozmopolitanizm

Beck'in dinsel kozmopolitanizm hakkındaki düşüncelerini, dinlerin evrenselliğinden ve dindar ile ötekiler arasında var olduğunu düşündüğü problemden hareketle tartıştığını söyleyebiliriz. Bu nedenle öncelikle çağın temel problemlerini teşhis etmiş ve daha sonra refleksif modernleşme teorisini kullanarak kozmopolitanizm kavramını dine referansla açıklamaya çalışmıştır.

O, Aydınlanma Çağı'nı Avrupa'da meydana gelen amaçlı bir proje olarak gördü.⁹⁸ Ona göre bu çağın en önemli kavramları olan akıl ve rasyonellik, bir araya gelerek radikal bir din eleştirisi üretmiştir. Dinin meşruiyeti sorgulanırken modern özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ütopyaları artık meşruiyet kaynağı olarak bir tanrıya ihtiyaç duymuyordu.⁹⁹ Bu projenin merkezinde ise özgür insan aklının ilahi vahiy ve neo-Aristotelesçi metafiziğin üstüne yükseltilmesi ve (dini) hakikat ve iyilik konularında nihai otorite olarak görülmesi vardı. Bununla birlikte Beck, bu projenin başlangıç aşamasındaki "İlk Modernite"nin, çağdaş toplumları tehdit eden belirsizlikler ve riskler oluşturduğunu da kabul etmiştir. Buna rağmen Aydınlanma projesinden vazgeçilmediğine, bu tür tehditlerin "Refleksif Modernite"ye geçişteki zorluklar olarak görüldüğüne dikkat çekti. Kozmopolitleşmeyi, insan ilişkilerinde bu özgür insan aklının öneminin kabul edildiği ve insan bilincinin dönüştürüldüğü süreç olarak açıkladı. Kozmopolitleşmiş aklın dönüşmüş bilincinin, uluslar ve dinler arasında homojenliğin değil çeşitliliğin olduğunu vurguladığını ileri sürdü. İnsanlar arasında dini hakikate dayalı farklılıklar olduğuna dair yaklaşımı ise mantıksız bulmuştur. Buna göre kozmopolitleşmiş aklın dine bakışı, dinin hakikat hakkındaki tek otorite olma iddiasını itibarsızlaştırarak tüm dinlerin kendi çeşitliliği içinde kabul edilmesi gerekliliği üzerinedir.¹⁰⁰

Beck, kozmopolitanizm teorisi ile dini hakikatin gerçekleştirmediği barışın tesis edilebileceğini düşünüyordu. Doğal olarak burada, kozmopolitanizminin her bir dinin ortaya koyduğu dini hakikat karşısında nasıl bir çözüm üreteceği ve vadettiği barışı nasıl sağlayacağı önemlidir. Çünkü barışı tesis etmenin yolu, Beck'in de kabul ettiği gibi, başkalarının dini hakikatini tanımasını gerektireceği için teoriye bir çelişki yükler. Kozmopolitanizm bir yandan mutlak hakikat iddiasını kabul etmeliyken diğer yandan aynı şekilde başkalarının dini hakikatini tanımalıdır. Bu ise hem kendi hakikatini hem de başkalarının hakikatini mutlak geçerliliğini, zorunlu olarak inkâr etmeyi gerektirir. Peki bu çelişki nasıl çözüme kavuşturulabilir? Beck, iki olasılık üzerinden bu soruya cevap vermiştir. Birincisi; ya tüm dinlerde ortak olan tek hakikat (evrensel bir hakikat) aslında mevcuttur, ki bu tüm dinlerin birçok hakikatiyle aynı olması mümkün olmayan tek bir hakikattir. Öyle görünüyor ki Beck, bu ortak tek bir hakikat fikrinin dinler arasında olabilecek anlaşmaların ya da dinlerin bir konu üzerinde ortak hareket edebilmelerinin imkanını sağlayabileceğini düşündü. İkinci olasılık ise bir dinin mutlak hakikat iddiasının, başkalarının dini hakikatlerinin hoş görüleceği bir çerçeve sağlayamayacağıdır. Diğer bir deyişle tamamen dini temelli bir kozmopolitanizm, mümkün değildir. Onun kozmopolitanizm teorisi bağlamında bir hoşgörünün sağlanabileceğine dair inancı, onu hoşgörünün dini hakikatin dışında da aranabileceği fikrine götürmüştür. Buna göre; tamamen dine dayalı bir kozmopolitanizm mümkün değilse o zaman tüm dinlerde ortak olan tek hakikat, diğer dinlerin ötekiliğinin tanınmasına dayanan kozmopolit hakikat olmalıdır. Beck, bu durumu şu şekilde formüle etmiştir: Kozmopolit hakikatlerin birbirleriyle ilişkileri, dinlerin insanlara aktardığı değişmez/mutlak hakikatlere dayalı bir dinsel kozmopolitanizmi değil aksine insanların kendi aralarında uzlaştığı kurallara, anlaşmalara ve insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi prosedürlere dayanan bir dinsel kozmopolitanizmi gerekli kılar.

⁹⁷ Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, 39.

⁹⁸ Ulrich Beck, "Understanding the Real Europe", *Dissent (Summer)*, (2003), 33.

⁹⁹ Beck, *The Metamorphosis of the World*, 51.

¹⁰⁰ Michael Leahy, "Ulrich Beck's Cosmopolitanisation Thesis: A Philosophical Critique", *Australian Journal of Political Science* 48/2 (2013), 152-3.

Dolayısıyla Beck'in yaklaşımında dinsel kozmopolitizm; uzlaşmacı, çoğulcu ve rasyonel temellere dayalıdır.¹⁰¹

Bu tartışmadan çıkarılması gereken önemli bir husus da Beck'in dinlerin mutlak hakikat iddiasını, aynı zamanda insanlığa yönelik bir risk olarak yorumlamasıdır. Bu, dinler arasında var olan inanç ve düşünce temelindeki çatışmalardan kaynaklı riskten kurtulmanın yolunun, dini liderlerin dini hakikatlerden ziyade rasyonel ve pragmatik anlaşmalara güvenmelerinden geçtiğini işaret eder.¹⁰² Arabulucu ve barışçı olarak dine başvurulabileceğini ileri süren Beck, dinin bir nevi kimlik ve mensubiyet kanıtı haline geldiğini belirtmiştir. Buna göre dinin amacı, bir yandan birçok milleti tek çatı altında birleştirmek diğer yandan farklı dini toplulukların bir arada yaşamasına hoşgörü göstermek ve saygı duymaktır. Beck'e göre dinler arasında barışın sağlanabilmesi için dinler ve onların teolojik yorumcuları, söylenen ve söylenmeyenlerin bağlamsallaştırılmasında hakikatin çok boyutluluğundan, belirsizlik sanatından, müphemliğin yayılmasından ve anlam düzeyleri arasındaki karşılıklı etkileşimden yararlanmalıdır. Onun dini liderlerin nasıl davranmaları gerektiğine yönelik yaklaşımını, Papa XVI. Benedict'in (Kardinal Joseph Ratzinger) Kasım 2006'da İstanbul Sultan Ahmed Camii'ni ziyareti sırasında yapmış olduğu davranışlara dair yorumunda çok daha net bir şekilde görebiliriz. Benedict, Türkiye ziyaretinden 2 ay önce verdiği bir konferansta, 14. yüzyılda yaşamış olan bir Bizans kralının İslam dinini şiddet ile eş tutan bir sözünü kullanarak birçok Müslümanı öfkelenmişti. Buna rağmen Benedict, İstanbul'a geldiğinde camiye ayakkabılarını çıkararak girmiş, kibleye dönerek Müslümanlar gibi iki elini karnının üzerinde bağlamış ve dua etmişti. Beck, Müslüman dünyasının Benedict'in dua ettiğine ikna olduğunu, Katoliklerin ise onun dua etmediğine, meditasyon yapıyor olabileceğine, yalnızca dudaklarını sözsüz bir şekilde hareket ettirdiğine ve böylece Katolik öğretisinin bütünlüğünü koruduğuna inandıklarını ileri sürdü. Tam tersi durumda ise Katoliklerin Benedict'in mutlak hakikat iddialarından vazgeçtiğini düşüneceklerini söyleyerek Benedict'in tam olarak ne yaptığı ile ilgili "aktif sessizliği"nin onun rasyonel temellere dayalı kozmopolitliğini yansıttığını savundu. Beck'in "söylenmeyen sözlerin eylemi" vurgusu, Benedict'in rasyonel davranarak kendi dininin mutlak hakikat iddialarından vazgeçmediği ve İslam dini karşısında da muhalif bir duruş sergilemediği anlamına geliyor.¹⁰³ Ancak Beck'in, Benedict'in camideki davranışlarını mutlak hakikatin çok boyutluluğu ya da Hristiyan hakikatinden kaynaklı bir hoşgörü olarak yorumlaması problemlidir. Benedict (Kardinal Joseph Ratzinger) ve dönemin İtalyan Senatosu Başkanı Marcello Pera'nın birlikte kaleme aldıkları *Without Roots: The West, Relativism, Christianity, Islam*¹⁰⁴ adlı kitap incelendiğinde, onların hoşgörü ya da dinler arası diyalog ile mutlak hakikat arasındaki ilişkinin nasıl olması gerektiğine dair düşünceleri görülebilir. Öyle ki onlara göre dinler arası diyalog kesinlikle vahiy ile ilgili olamaz çünkü "vahiy gerçektir". Dahası hoşgörü, kardeşlik, barış gibi değerlerin seküler olduğunu, Hristiyan evanjelizasyonunun sekülerizmi değil mutlak hakikati vaaz ettiğini ileri sürerler. Dolayısıyla Beck'in dinlerin mutlak hakikat iddialarının yol açtığı riski ortadan kaldırmak için ileri sürdüğü rasyonel ve pragmatik anlaşmalara dayalı ve çoğulcu bir dinsel kozmopolitizm mümkün görünmüyor.

Beck, dinlerin evrenselliğini de sorunlu görmüştür. Ona göre dinlerin evrenselliği, hem sınıf ve milletten üstün kardeşlik duygularına hem de ölümcül düşmanlığa neden olur. Bu evrensellik, dindarları totaliter bir ideoloji ile baştan çıkarır. Bu bakımdan dinlerin, insanları uygarlaştırabileceği gibi onları barbarlara da dönüştürebileceğini iddia etmiştir. Beck'in bu diyalektiğe güçlü vurgusu, aslında onun dindarlar ile ötekiler arasında oluşabilecek toplumsal sorunlara bir işareti olarak yorumlanabilir. Nitekim Beck, dindarların inançlarına güçlü aidiyetlerinin modern insanlığa ciddi şekilde sıkıntı verdiğini ifade etmiştir. Ona göre tek tanrılı dinler¹⁰⁵, ötekiler ile kendi inananları arasında dinden ilham alan barikatlar inşa eder ve dünya toplumunun sınır ötesi ahlakını öngerecek kontrol altına alınması zor şiddet

¹⁰¹ Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, 193-4.

¹⁰² Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, 198.

¹⁰³ Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, 196.

¹⁰⁴ Joseph Ratzinger - Marcello Pera, *Without Roots: The West, Relativism, Christianity, Islam* (Basic Books, 2006).

¹⁰⁵ Burada Beck'in din ile çoğunlukla Hristiyanlık dinini kastettiğini belirtmemiz gerekir. Tüm dünya dinlerini kozmopolit bakış açısıyla değerlendirmenin zor olduğunun farkında olan Beck, bunu aşmak için farklı dinlerin çelişkili dinamiklerinin kesişimi olarak Avrupa bağlamı üzerinde yoğunlaşıyor.

eylemlerine imkân verir.¹⁰⁶ Beck, Hıristiyan evrenselciliğinin “insanın ve onun ruhunun ebedi kurtuluşu, tüm diğer toplumsal sınırların ve ayrımların önemsizleştiği” şeklinde tek ve belirleyici bir bakış açısına dayandığını vurgulayarak dinsel ötekiliğe yönelik bu evrenselci yaklaşımın dört yüz yıl önce yaşanan ünlü Valladolid tartışmasında Dominikli rahip Bartolomé de Las Casas'ın argümanlarında da görüldüğünü dile getirmiştir: “Başkalarına karşı tutumunuzu belirleyen, onların farklılığı değil, benzerlikleridir.” Bu, dini evrenselciliğin insan yaşamının tüm biçimlerini tek bir medeniyet düzeni içinde topladığı, kültürel farklılıkları dışladığı ve dolayısıyla ötekilerine karşı hegemonyacı bir ilke olarak hareket ettiği anlamına gelir. Beck, bu durumu şu şekilde özetlemiştir: “...[B]ir Afrika evrenselciliği hayal edersek, gerçek beyaz adamın siyah bir ruhu olur.” Dolayısıyla o, dini evrenselciliğin temel karakteristiğinin yapısal bir hoşgörüsüzlük olduğu fikrinde ısrar etmiştir.¹⁰⁷

Beck'in *a god of one's own* olarak adlandırdığı durumun kozmopolit doğasında ısrar ettiğini vurgulamamız gerekir. İkinci modernitede din dahil her olgunun yeterince anlaşılması için kozmopolit bir bakış açısına ihtiyaç olduğu üzerinde durdu.¹⁰⁸ Onun dinsel kozmopolitizm kavramına odaklanmasının temel amaçlarından biri, yukarıda vurguladığımız gibi, onu normatif olarak “dini evrenselcilik” kavramından ayırmaktır. Buna göre onun yaklaşımında dinsel kozmopolitizm, tek tanrılı dinlerin üzerinde ısrar ettiği hiyerarşik ayırım ve evrensel aynılık tutumlarına karşı dindar ötekileri hem tikel hem de evrensel, farklı ve eşit derecede geçerli kabul eder. Bu dini ötekilik; tehdit edici, yıkıcı ya da parçalayıcı olarak görülmez. Aksine, mevcut dini zenginleştiren olarak düşünülür. Başkalarının inancının tanınmasına yönelik bu vurgu, esasen farklılıklara yönelik genel bir hoşgörü ilkesi ortaya koymaktadır. Burada ortaya çıkan temel soru, dini farklılıkların birbirleriyle ve kendilerine has bir Tanrı düşüncesi ile nasıl uzlaşabilecekleridir. Beck'in de bu soru karşısında zorlandığını söyleyebiliriz. Çünkü dinsel kozmopolitizm, bir taraftan dini farklılıkların karşılıklı olarak birbirlerini tanımalarını vadederken diğer taraftan birbirini dışlayan tüm dini evrenselcilikleri aşan, yerel ve topluluk/halk hareketlerinden güç alan bir tür taban kültürüne gereksinim duymaktadır.¹⁰⁹ Dolayısıyla onun bakış açısına göre kozmopolitleşme, dinlerin ulusal ve bölgesel temellerinden arındırılmasını gerektirir. Bu ise inancın artık bireyin isteğine bağlı kalması ve dini kişiliğın otoritesine bağlı olması nedeniyle dinlerin bireyselleştiği anlamına gelir.

3.3. Dinsel Bireyselleşme

Ulrich Beck'in dinsel bireyselleşmeye dair düşünceleri, en açık bir şekilde onun Hollandalı Yahudi yazar Ety Hillesum'un (1914-1943) günlüklerinden hareketle ortaya koyduğu tartışmalarında izlenebilir. Hillesum, Hollanda'daki Yahudilerin 1941-1943 yılları arasındaki deneyimlerini ele aldığı günlüklerinde, aynı zamanda, Tanrı ile olan özel ilişkisini anlatmıştır. Yaşanılan zulümleri merhametli bir Tanrı'nın varlığıyla bağdaştırmakta başarısız olan Hillesum, kendi kendine konuşuyormuş gibi Tanrı'yla konuştuğu özel bir tarz geliştirmiştir.¹¹⁰ Beck'in görüşüne göre Hillesum:

“hiçbir öz-bilinç izi olmaksızın doğrudan O'nunla konuşur. Kendini keşfetme ve Tanrı'yı keşfetme, kendini bulma ve Tanrı'yı bulma, kendini icat etme ve Tanrı'yı icat etme – hepsi doğal olarak tek bir yerde birleşir. Onun kendine özgü Tanrısı, sinagogların, kiliselerin ya da 'inananların' Tanrısı değildir... Onun Tanrısı, sapkınlık, Haçlı Seferleri ve Engizisyonun, Reformasyonun ve Karşı-Reformun anlatılamaz zulümleri veya dini amaçlı terörizmin toplu katliamları hakkında hiçbir şey bilmiyor. Onun Tanrısı, teolojiden ve dogmadan uzaktır; tarihe karşı kördür ve belki de tam da bu nedenle merhametli ve çaresizdir.”¹¹¹

Beck, Hillesum'un günlüklerinde, onun kendine özgü varoluşsal çabası ile evrensel birey (kişinin kendi evrensel Tanrısı) arasındaki bağlantının sağlanmaya çalışıldığını belirtmiştir. Hayranlık uyandıranın, hatta kutsal olanın insan ırkı olduğunu ileri süren Beck, Hillesum'un bu varoluşsal çabasının ego kültürüne

¹⁰⁶ Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, 63.

¹⁰⁷ Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, 70.

¹⁰⁸ Camorrino, “Gods of” Second Modernity”: Religion and Spirituality from Ulrich Beck's Sociological Perspective”, 940.

¹⁰⁹ Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, 69-72.

¹¹⁰ Hillesum Ety, *Ety: The Letters and Diaries of Ety Hillesum 1941-1943*. (Ottawa: Novalis, 1981).

¹¹¹ Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, 3.

dair her türlü şüpheyi çürüten bir dinsel bireyselleşme örneği olduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla Beck'in ortaya koyduğu dinsel bireyselleşme yaklaşımı, insanlığı bir bütün olarak ele alan evrensel din anlayışının (İbrahim'i dinler) ve dini inancın kamusal alandaki varlığının/görünürlüğünün karşısında durmaktadır. Beck; Yahudilik, Hıristiyanlık ya da İslam gibi resmi bir dinin içinde doğmuş ve gündelik yaşamlarındaki seçimlerini o dinin gereklerine göre yapmış bireylerin karşısına kendine özgü bir Tanrı inancı geliştiren Hillesumları koymuştur. Beck'in bu anlatı yoluyla vurgulamaya çalıştığı, insanların "dogmalardan, ayinlerden ve dini yorumlardan" kurtulmasıdır. Diğer bir deyişle dini büyüünün bozulmasıdır.¹¹²

Vaftiz ile simgelenen bireyin özgürlüğünün, Hıristiyan dininin en temel ilkesi olduğunu vurgulayan Beck, bu ilkenin bireyin Hıristiyan topluluğuna katılma konusundaki özgür kararını temsil ettiğini belirtmiştir. Bu temel ilke hem yenilikçi bakış açıları hem de maddi kaynakları gerektiren kolektif yapılara dayalı bir metodolojik kavramla birlikte gelir. Beck, bu yapıların tarihsel bağlamdaki güç ilişkilerinden etkilendiğini hatırlatmaktadır. Onun vaftiz örneği, kendi içinde çelişkili bir temel Hıristiyanlık ilkesini yansıtır. Buna göre bireyin öznel seçimi ve inanç itirafı, aynı zamanda mevcut dini hiyerarşiye de bağlılık anlamına gelir. Bu ilke, dinler arasında, bireysel inanç ile kolektif inanç arasındaki gerilimi nasıl idare ettiklerine bağlı olarak (örneğin, bir kiliseye dahil olup olmama gibi) ayırım yapılmasına izin verir. Olağanüstü durumlarda bireysel dindarlık veya maneviyat, yerleşik din ya da topluluktan koparak Tanrı'nın önünde benzersiz olma hissine yol açabilir.¹¹³ Bu nedenle Beck, uzun vadede "Bireyselleşme Bir" ile "Bireyselleşme İki" arasında ayırım yapılmasının arzu edildiğini belirtmiştir. "Bireyselleşme Bir", din içerisinde bireyselleşmeyi ifade ederken (örneğin Protestanlık); "Bireyselleşme İki", dinin bireyselleştirilmesi anlamına gelir (kişinin arzu ettiği ve seçtiği, kendine özgü Tanrısı).¹¹⁴ Beck birincisinin, bireyselleşme ve kolektifleştirme (Reformasyon sırasında) arasındaki çatışmalara gömülü belirli Orta çağ potansiyellerini yeniden yönlendirdiğini ileri sürmüştür. Bu tür bireyselleşmenin, aynı zamanda, Hıristiyanlık içinde ortaya çıkan bireyselleşmeyi gerçekleştirmeye yönelik mücadeleleri de yeniden yapılandırıldığını belirtmiştir. Beck'in Protestan reformu ile bireyselleşme süreci arasındaki ilişkiye vurgusu, oldukça dikkat çekicidir. Öyle ki Protestan reformu, bireyin kendi hakkında öz değerlendirme yaptığı önemli bir dönemdir. Bu süreçte, doğrudan Tanrı ile kurulan iletişim, bireyin kendi ruhsal deneyimini ve inancını sorgulamasına olanak sağlamıştır. Beck, ikincisinin ise özellikle Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan "refah devleti bireyselleşmesi"¹¹⁵ (din sonrası bireyselleşme) bağlamında bireyin, Hıristiyanlık dışında kendine özgü bir Tanrı inancının doğuşunu yeniden inşa ettiğini vurgulamıştır.¹¹⁶

Beck, bireyselleşme süreci ile geç modern toplumda bireyin arzu ettiği ve seçtiği kendine özgü bir Tanrı inancının ortaya çıkışı arasındaki sürekliliğe dikkat çekmiştir. Böylece, kozmopolit aşamaya özgü kimlik dönüşümleri ile dinsel alanla ilgili olanlar arasındaki ilişkiyi vurgulamayı ve ardından Hıristiyan dininin yapısal olarak ikircikli doğasına dikkat çekmeyi başarmıştır. Ona göre din, bireyselleşmenin hem karşıtı hem de kaynağıdır. Bu paradoksal bakış açısına göre bireyselleşmenin karşıtı olarak din; bağlılık, hafıza, kolektif kimlik ve ritüeldir. Seküler ve doğallaştırılmış bir tarzda da olsa sosyallik dine atfedilen bu özelliklerden oluşturulur. Bireyselleşmenin kaynağı olarak din ise bireyin inanma kararına ve dolayısıyla bireyin özgür olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu ikinci duruma Beck, Hıristiyanlık ahlakını tavsiye edenleri örnek göstermiştir. Buna göre bireyselleşme salgınına panzehir olarak günde üç kez Hıristiyan ahlakını önerenler, esasen mücadele etmeye giriştikleri bireyciliğin¹¹⁷ kendisini teşvik ediyor. Ayrıca

¹¹² Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, 11-12.

¹¹³ Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, 100.

¹¹⁴ Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, 81.

¹¹⁵ Refah devleti kavramı, bir devletin ya da köklü bir sosyal kurumlar ağının, vatandaşların ekonomik ve sosyal refahının korunmasında ve geliştirilmesinde anahtar rol oynadığı hükümet şeklidir. Beck, "refah devleti bireyselleşmesi" ile refah devletinin meşruiyetinin azalmasına yol açan bireyselleşme sürecine atıfta bulunur. Bu bakış açısına göre bireylerin sınıf, siyaset, din gibi kurumlardan kopması; kolektif siyaset ve sosyo-ekonomik değerlerin temelindeki tüm geleneği yok etmiştir. Ona göre çıkarlar, görüşler ve çatışma konuları giderek parçalanmıştır. Refah devleti kavramı ile ilgili detaylı bilgi için bakınız: Jill Quodagno, "Theories of The Welfare State", *Ann. Rev. Sociol.* 13 (1987), 109-128.

¹¹⁶ Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, 101.

¹¹⁷ Camorrino, "Gods of" Second Modernity": Religion and Spirituality from Ulrich Beck's Sociological Perspective", 940.

Beck, "Gidin ve dilediğiniz Tanrı'ya dua edin!" ifadesini de bu minvalde bir örnek olarak göstermiştir. Hıristiyanların inanma kararında bireysel ve özgür olmasını -yani inancın kişinin kökenine, sosyal konumuna, cinsiyetine veya yaşına göre belirlenmediği fikrini- dinin sekülerleşmesine ve bireyselleşmesine doğru atılan ilk adım olarak okumuştur.¹¹⁸

Beck, dinsel bireyselleşmesinin onun özelleşmesiyle aynı olup olmadığını sorgulamıştır. Diğer bir deyişle dinin kamusal alandan özel alana taşınmasında modernitenin sekülerleşme sürecinin bir yönünü oluşturan dinin özelleşmesini, dinsel bireyselleşme ile ilişkilendiren ya da eş tutan yaklaşımları hatalı bulmuştur.¹¹⁹ Ona göre bireyselleşme, dinin özelleşmesine yol açabilir ancak bu durum inanç için yeni bir kamusal rolün yolunun hazırlanmasına da yardımcı olabilir.¹²⁰ Aslında o, dinsel bireyselleşmenin aynı zamanda bireyciliğin dini olduğunu, insan hakları kavramının temelini oluşturan insanın evrensel kutsal değerine olan inancın olduğunu savunmuştur.¹²¹ Örneğin, Uluslararası Af Örgütü'nü *a god of one's own*'a adanmış modern bir kilise olarak görmüştür:

"Hem Durkheim hem de Habermas'ın dilinde biz insan haklarına 'inanyoruz' çünkü bu haklarda insanın Tanrı'ya benzerliği seküler ve kutsal biçimini almış ve hatta kısmen hukukta kurumsallaşmıştır... Bugün küresel adalet, sınır ötesi sivil toplumların gündemindeyse tanık olduğumuz şey, insanın Tanrı'ya benzediği dünyevi dinin hizmetinde hareket eden seküler rahip hareketleridir."¹²²

Onun insan hakları üzerinden dinin özelleştirilmesine yönelik bu tartışması, bireyselleşme ve kozmopolitizm kavramlarının açık bir şekilde bütünleştirildiği yerdir. Speck, bunun birbirini dışlayan evrenselci dinlerin, güvensizlik veya salt pragmatik hoşgörü dışında ilişkilerde bir arada var olmayı sağlayacağını ileri sürer. İnsan haklarının evrenselliği, kozmopolitleşmiş dinin "çifte din" olduğuna, yani bireyin hem kendi dininin evrensel hakikatine hem de diğer dinlerle etkileşimi düzenleyen kuralların evrensel geçerliliğine olan inanca dair ortak zemin sağlar.¹²³ Günerigök'ün de belirttiği gibi Beck'in din sosyolojisi, dinlerin kozmopolitizmini fiili açıdan küreselleşmeden ve normatif açıdan da dinsel evrenselcilikten ayırmak üzerinedir. Bu nedenle onun refleksif din ile kastettiği şey, düşmansız demokratik bir sivil toplum inşasına dair temel insan hakları bağlamında tartıştığı refleksif kozmopolitizm kavramını "görünmeyen din" ile "sivil din" arasında sosyolojik bir gerçeklik köprüsü olarak inşa etmektir.¹²⁴

Sonuç olarak Beck'in refleksif modernleşmesinin iki yönünü oluşturan kozmopolitleşme ve bireyselleşme, geleneksellikten arındırmanın farklı biçimleridir. Bu anlamda kozmopolitleşme, dinsel dönüşümün dış yüzünü; bireyselleşme, iç yüzünü açar. Beck'in kozmopolitizm tartışmasında bireyselleşme kavramını oldukça önemsedini söyleyebiliriz. Bundaki temel neden, bireyselleşmenin farklı dinlerin bir arada yaşamasının öncülü olduğu düşüncesidir. Öyle ki böyle bir öncül, onun tek tanrılı dinlerin doğasında var olduğunu düşündüğü şiddet potansiyelini (özellikle küresel dini çatışmaları) etkisiz hale getirebilir. Dolayısıyla Beck, dünya dinlerinin birbirleriyle rekabete girmesini, her birinin kendisini tek hak din ve aynı zamanda tüm insanlığa yol gösterici bir ahlak hareketi olarak görmesini eleştirmiştir.¹²⁵

4. Sonuç

Alman sosyolog Ulrich Beck, çalışmalarında risklerle dolu dünyamızı anlamlandırmaya çalıştı. Vefat ettikten bir yıl sonra yayınlanan kitabı *The Metamorphosis of the World*'de dünyanın dengesinin

¹¹⁸ Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, 79-80.

¹¹⁹ Her ne kadar Beck, bu eleştiriyi yaparken herhangi bir teorisyen zikretmese de 1960'lı yıllardaki modernleşme sürecini ele alarak din açısından bireyin toplumsal yapının tahakkümünden kurtularak kendi özel alanını ve özerkliğini sağladığına dikkat çeken Peter L. Berger ve Thomas Luckmann gibi post-sekülerizmin önde gelen teorisyenlerinden bahsettiği açıktır.

¹²⁰ Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, 88.

¹²¹ Speck, "Ulrich Beck's 'Reflecting Faith': Individualization, Religion and the Desecularization of Reflexive Modernity", 163.

¹²² Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, 97.

¹²³ Speck, "Ulrich Beck's 'Reflecting Faith': Individualization, Religion and the Desecularization of Reflexive Modernity", 164-5.

¹²⁴ Mustafa Günerigök, *Risk Toplumu ve Din: Yeni Bir Sosyolojiye Doğru* (Maarif Mektepleri, 2018), 229.

¹²⁵ Beck, *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, 84.

bozulduğunu ve artık dünyayı anlayamadığını itiraf etti. “Dünya çılgına döndü ve çıldırdı. Amaçsızca ve kafamız karışmış bir şekilde dolaşıyoruz.” Uzun yıllar sosyoloji dersleri veren ve modern toplumların dönüşümü üzerine çalışan Beck, bu son kitabında, her gün şahitlik ettiğimiz küresel olayların anlamının yerleşik toplum anlayışları veya sosyal bilimlerin herhangi bir kavramı ve teorisi ile açıklanamayacağını vurguluyordu. Ancak tüm bunlara rağmen çözüm için hala umudu vardı. Başkalaşıma uğramış dünyayı (*metamorphosed world*) hep birlikte keşfetmemiz ve bu dünyanın içinden gerçekten işleyen kurumlar inşa etmemiz gerektiğini ileri sürdü. Ömrü, bu düşüncelerini daha fazla tartışmaya yetmedi.

Beck, birçok eleştiriye maruz kalmasına rağmen çalışmalarında özellikle risk toplumu, refleksif modernleşme, bireyselleşme, sınıfın ölümü ve kozmopolitanizm arasındaki karmaşık etkileşime dikkat çekerek modern sosyolojik söylemi yeniden şekillendirmede etkili oldu. Bu teorilerde, bireylerin bilinçli bir şekilde hareket etmesini ve toplumsal değişim için aktif bir rol üstlenmesini vurguladı. Çalışmaları, çağdaş sosyal dinamikleri ve bilimsel, teknolojik ve politik anlayışların oluşturduğu zorlukları anlamamıza katkıda bulunmaktadır. Beck’in risk toplumu tezi, risk kavramını küreselleşen güçlerin ve bireysel yaşamların merkezine yerleştirerek sosyolojik düşüncede bir paradigma değişimi meydana getirdi. Modern toplumların birbiriyle bağlantılı olduğunu gösteren bu bakış açısı, ulusal veya yerel dinamiklere odaklanan geleneksel sosyolojik yaklaşımları sorguladığını gösterir. Modern toplumda bireylerin riskleri yönetme konusundaki artan özerkliğini ve sorumluluğunu vurgulaması, sosyologların bireyler ile sosyal yapılar arasındaki ilişkiyi yeniden ele almalarını sağlamıştır. Sonuç olarak onun risk toplumu tezi, modern toplumun dinamiklerini ve küreselleşme, bireyselleşme ve teknolojik ilerlemenin ortaya çıkardığı zorlukları anlamak için kapsamlı bir çerçeve sunarak sosyolojik tartışmayı zenginleştirmiştir.

Öte yandan, Beck’in geçmişin kalıplaşmış anlayışlarını sorgulayan ve yeni bir modernlik vizyonu oluşturarak ilerlemeyi amaçlayan refleksif modernleşme süreci, günümüz toplumlarının karşılaştığı çeşitli sorunlar ve paradokslarla yüzleşme biçimini tanımlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Onun refleksif risk toplumu teorisi, bireylerin yaşamlarının her yönünü risk hesaplaması yoluyla düşünmesi ve bireylerin ve toplumların karşı karşıya olduğu belirsizlikleri ve tehlikeleri anlamak ve onlarla başa çıkmak için refleksif bir yaklaşım benimsenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bireyselleşme ve sınıfın ölümü kavramlarının ise çağdaş toplumların dinamiklerini anlamak için önemli bir çerçeve sunduğunu belirtmemiz gerekir. Onun bireyselleşmeye yaklaşımı, bireylerin artık kendi yaşam tercihlerini belirleme ve risklerle başa çıkma biyografileri oluşturma konusunda daha fazla özgürlüğe sahip olduklarını göstermektedir. Bu durumu “kurumsal bireycilik” paradoksu olarak tanımlayan Beck’in bireylerin hayatlarının tamamen kurumlara bağlı olduğunu öne sürmesi oldukça dikkat çekicidir. Sınıfı bir “zombi kategorisi” olarak görmesi ve sosyologları hala sınıfı canlı ve sağlıklı bir kategori olarak ele aldığı için eleştirmesi oldukça dikkat çekicidir. Sınıfın hala önemli bir toplumsal kategori olduğu ve bireyselleşme ve küreselleşmenin sınıf ayrımlarını değiştirdiğini ancak ortadan kaldırmadığını ileri sürülenlere karşın o, artık herkesi etkileyen küresel risklerle karşı karşıya olduğumuzu ve bunun da sınıf ayrımlarının/sınıflı toplumların önemini azalttığını vurguladı. Kozmopolitanizmle ilgili tartışmalarında ise ötekiliğin tanınması ve farklılıklara olumlu bir değer atfetme gerekliliğine önem verdi. Bu perspektif, farklı kültürler ve toplumlar arasında anlayış ve iş birliğini teşvik ederken, metodolojik milliyetçilik gibi sınırlayıcı bakış açılarına meydan okumaktadır.

Beck’in din sosyolojisi üzerine doğrudan katkıları, sosyoloji kadar kapsamlı değildir. Buna rağmen refleksif modernleşme, risk toplumu, bireyselleşme ve kozmopolitanizm gibi tartışmalarının geniş teorik çerçevesi ve özellikle son dönemlerinde ele aldığı *A God of One’s Own* adlı kitabı, şüphesiz dinin çağdaş toplumdaki rolünün anlaşılmasında önemli katkılar sağlamıştır. Din ve sekülerleşme üzerine düşünceleri, modern toplumda dinin güçsüzleşmesi yerine yeniden canlanmasına odaklanmıştır. Bu yeniden canlanma, insanların dini inançlarını çeşitli gelenek ve kültürlere göre şekillendirebilmesi ve bireysel düzeyde kendilerine özgü bir Tanrı anlayışı oluşturmaları şeklinde okunabilir. Beck’in sekülerleşmenin sadece Avrupa’ya özgü olmadığı iddiası, dinin sekülerleşmeyi hem güçsüzleştirip hem de güçlendirdiğine dair paradoksal vurgusu, ulusların ve dinlerin sınırlarını aşan hem doğu hem de batıdaki dini ve spiritüel geleneklerden esinlenen yeni dini hareketler tartışması ve inancın yeniden

canlanmasının temelinde yatan otorite ilkesinin egemen benlik olduğu söylemi onun dinin modern toplumdaki rolünü ve sekülerleşme sürecini farklı bir perspektiften ele aldığını göstermektedir. Öyle ki onun bakış açısına göre sekülerleşme, dinin ve inancın yok olması değil, giderek bireyselleşmeye dayalı bir dindarlığın gelişmesi ve kitlesel olarak yayılması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Beck'in sekülerleşme teorisi, geleneksel yaklaşımlardan farklı olarak bireylerin modernlik bağlamında dini inançlarını ve uygulamalarını etkin bir şekilde ele aldıkları, eleştirel bir şekilde sorguladıkları ve değerlendirdikleri bir refleksif süreç etrafında şekilleniyor. Geleneksel bakış açılarını sorgulayan ve alternatif yorumlar getiren Beck, sekülerleşmenin ve dinin karşılıklı olarak dışlanmayan, ancak modern toplumlarda tamamlayıcı unsurlar olarak görülmesi gerektiğini savunmuştur. Dahası, farklı toplumların farklı deneyimlerini ve gelişme süreçlerini hesaba katarak din, sekülerleşme ve modernite arasındaki ilişkinin ayrıntılı bir şekilde anlaşılmasının gerekliliğini vurgulamıştır.

Onun din sosyolojisi yaklaşımı, modern toplumun din algısını derinlemesine sorgulayan ve dinsel kozmopolitizm ile bireyselleşme arasındaki ilişkiyi vurgulayan önemli bir perspektif sunmaktadır. Kozmopolitizm teorisi, dinin evrensel hakikatinin gerçekleştirilmesinde barışın sağlanabileceği fikrini öne sürerken dinler arası hoşgörü ve anlayışın temelini oluşturur. Beck, dinler arası anlaşmazlıkların ortadan kaldırılması için dinlerin rasyonel ve pragmatik anlaşmalara dayanması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca, modern toplumda dinin kamusal alandan özel alana taşınmasını ve bireyin inançlarını özgürce seçebilmesi anlamına gelen dinlerin bireyselleşmesi kavramını dinin özelleştirilmesiyle aynı görmemiş, bireyselleşmenin dinin yeni bir kamusal rolünün ortaya çıkmasına da katkıda bulunabildiğini ileri sürmüştür. Onun dinsel bireyselleşme yaklaşımı, geleneksel dini kurumların ve otoritelerin bireylerin üzerindeki otoritesinin azaldığını ve bireylerin giderek kendi dinsel bakış açılarını anlamlı kılan yolları aradıklarını ortaya koymuştur. Beck, bireyselleşme süreci ile bireylerin arzu ettiği ve seçtiği kendilerine özgü bir Tanrı inancının ortaya çıkışı arasındaki sürekliliğe yoğunlaşmıştır. Böylece, kurumsallaşmış dini yapıların, modern toplumdaki bireylerin yaşam deneyimlerine ve varoluşsal endişelerine cevap veremediğine yönelik bir eleştiri getirmiştir. Sonuç olarak Beck, dinin modern toplumda nasıl algılandığına ve dönüştüğüne dair derinlemesine bir anlayış ortaya koymuştur.

Finansman/ Grant Support

Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

The author(s) declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

The authors have no conflict of interest to declare.

Kaynaklar

- Adam, Barbara - Loon, Joost van. "Introduction: Repositioning Risk; the Challenge for Social Theory". *The Risk Society and Beyond: Critical Issues for Social Theory*. ed. Barbara Adam vd. London: SAGE Publications, 3rd Ed., 2005.
- Atkinson, Will. "Beck, Individualization and the Death of Class: A Critique". *The British Journal of Sociology* 58/3 (2007), 349-366.
- Atkinson, Will. "Beyond False Oppositions: A Reply to Beck". *The British Journal of Sociology* 58/4 (2007), 707-715.
- Atkinson, Will. *Class, Individualization and Late Modernity: In Search of the Reflexive Worker*. London: Palgrave Macmillan, 2010.
- Beck, Ulrich. *A God of One's Own: Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*. Polity Press, 2010.
- Beck, Ulrich. "Beyond Class and Nation: Reframing Social Inequalities in A Globalizing World". *The British Journal of Sociology* 58/4 (2007), 679-705.
- Beck, Ulrich. *Ecological Enlightenment: Essays on the Politics of the Risk Society*. New York: Prometheus Books, 1991.

- Beck, Ulrich. "Living in the World Risk Society". *Economy and Society* 35/3 (2006), 329-345.
- Beck, Ulrich. *Risk Society: Towards A New Modernity*. London: SAGE Publications, 1992.
- Beck, Ulrich. "Risk Society's 'Cosmopolitan Moment'", 2008. http://comciencia.scielo.br/pdf/cci/n104/en_a09n104.pdf
- Beck, Ulrich. "The Cosmopolitan Condition: Why Methodological Nationalism Fails". *Theory, Culture & Society* 24/7-8 (2007), 286-290.
- Beck, Ulrich. "The Cosmopolitan Society and Its Enemies". *Theory, Culture & Society* 19/1-2 (2002), 17-44.
- Beck, Ulrich. *The Metamorphosis of The World: How Climate Change Is Transforming Our Concept of the World*. John Wiley & Sons, 2016.
- Beck, Ulrich. *The Reinvention of Politics: Rethinking Modernity in the Global Social Order*. Cambridge: Polity Press, 1997.
- Beck, Ulrich. "The Reinvention of Politics: Towards a Theory of Reflexive Modernization". *Reflexive Modernization: Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*. ed. Ulrich Beck vd. 1-55. Stanford University Press, 1994.
- Beck, Ulrich vd. "The Theory of Reflexive Modernization: Problematic, Hypotheses and Research Programme". *Theory, Culture & Society* 20/2 (2003), 1-33.
- Beck, Ulrich. "Understanding the Real Europe". *Dissent (Summer)*, 32-38.
- Beck, Ulrich. *World at Risk*. Cambridge: Polity Press, 2nd Ed., 2009.
- Beck, Ulrich. *World Risk Society*. Cambridge: Polity Press, 1999.
- Beck, Ulrich - Beck-Gernsheim, Elisabeth. "Global Generations and the Trap of Methodological Nationalism for a Cosmopolitan Turn in the Sociology of Youth and Generation". *European Sociological Review* 25/1 (2009), 25-36.
- Beck, Ulrich - Beck-Gernsheim, Elisabeth. *Individualization: Institutionalized Individualism and Its Social and Political Consequences*. London: SAGE Publications, 2002.
- Beck, Ulrich - Grande, Edgar. "Cosmopolitanism: Europe's Way Out of Crisis". *European Journal of Social Theory* 10/1 (2007), 67-85.
- Beck, Ulrich - Lau, Christoph. "Second Modernity as A Research Agenda: Theoretical and Empirical Explorations in the 'Meta-Change' of Modern Society". *The British Journal of Sociology* 56/4 (2005), 525-557.
- Beck, Ulrich - Willms, Johannes. *Conversations with Ulrich Beck*. Polity Press, 2004.
- Beckford, James A. "Postmodernity, High Modernity and New Modernity: Three Concepts in Search of Religion". *Postmodernity, Sociology and Religion*. ed. Kieran Flanagan - Peter C. Jupp. London: Palgrave Macmillan UK, 1999. https://doi.org/10.1007/978-1-349-14989-6_3
- Camorrino, Antonio. "Gods of" Second Modernity": Religion and Spirituality from Ulrich Beck's Sociological Perspective". *Italian Sociological Review* 12/8S (2022), 931-948.
- Cipriani, Roberto. "Uncertain Faith: A Multi-method Approach". *Social Compass* 70/4 (2024), 619-642.
- Curran, Dean. "The Organized Irresponsibility Principle and Risk Arbitrage". *Critical criminology* 26/4 (2018), 595-610.
- Dawson, Matt. "Reviewing the Critique of Individualization: The Disembedded and Embedded Theses". *Acta Sociologica* 55/4 (2012), 305-319.
- Dingwall, Robert. "'Risk Society': The Cult of Theory and the Millennium?" *Social Policy&Administration* 33/4 (1999), 474-491.

- Elliott, Anthony. "Beck's Sociology of Risk: A Critical Assessment". *Sociology* 36/2 (2002), 293-315.
- Etty, Hillesum. *Etty: The Letters and Diaries of Etty Hillesum 1941-1943*. Ottawa: Novalis, 1981.
- Günerigök, Mustafa. *Risk Toplumu ve Din: Yeni Bir Sosyolojiye Doğru*. Maarif Mektepleri, 2018.
- Kemple, Thomas. "Mannheim's Pendulum: Refiguring Legal Cosmopolitanism". *UC Irvine L. Rev.* 4 (2014), 273-296.
- Leahy, Michael. "Ulrich Beck's Cosmopolitanisation Thesis: A Philosophical Critique". *Australian Journal of Political Science* 48/2 (2013), 152-163.
- Lupton, Deborah. "Sociology and Risk". *Beyond the Risk Society: Critical Reflections on Risk and Human Security*. ed. Gabe Mythen - Sandra Walklate. 11-24. Open University Press, 2006.
- Marshall, Brent K. "Globalisation, Environmental Degradation and Ulrich Beck's Risk Society". *Environmental Values* 8 (1999), 253-275.
- Mathewes, Charles T. "An Interview with Peter Berger". *The Hedgehog Review* 8/1-2 (2006), 152-161.
- Mythen, Gabe. *Ulrich Beck: A Critical Introduction to the Risk Society*. London: Pluto Press, 2004.
- Mythen, Gabe. "Ulrich Beck, Cosmopolitanism and the Individualization of Religion". *Theory, Culture & Society* 30/3 (2013), 114-127.
- Ormrod, James S. "Beyond World Risk Society? A Critique of Ulrich Beck's World Risk Society Thesis as a Framework for Understanding Risk Associated with Human Activity in Outer Space". *Environment and Planning D: Society and Space* 31/4 (2013), 727-744.
- Quodagno, Jill. "Theories of The Welfare State". *Ann. Rev. Sociol.* 13 (1987), 109-128.
- Ratzinger, Joseph - Pera, Marcello. *Without Roots: the West, Relativism, Christianity, Islam*. Basic Books, 2006.
- Rossi, I. "Reflexive Modernization". *Ulrich Beck: Pioneer Cosmopolitan Sociology and Risk Society*. ed. Hans Günter Brauch. 59-64. Springer, 2014.
- Speck, Simon. "Ulrich Beck's 'Reflecting Faith': Individualization, Religion and the Desecularization of Reflexive Modernity". *Sociology* 47/1 (2012), 157-172.
- Thomas, Luckmann. *The Invisible Religion. The Transformation of Symbols in Industrial Society*. New York: MacMillan Press, 1967.
- Urry, John. "Introduction: Thinking Society Anew". *Conversations with Ulrich Beck*. ed. Ulrich Beck - Johannes Willms. 1-10. Polity Press, 2014.
- Woodman, Dan vd. "Prophet of A New Modernity: Ulrich Beck's Legacy for Sociology". *Journal of Sociology* 51/4 (2015), 1117-1131.
- Yates, Joshua. "An Interview with Ulrich Beck on Fear and Risk Society". *The Hedgehog Review* Fall/01 (2016), 96-107.